

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA AGRONOMIJO

Mariana PRIMOŽIČ

**VZORCI OBNAVLJANJA KMEČKEGA
PREBIVALSTVA – DEJAVNIKI ODLOČANJA ZA
KMEČKI POKLIC IN KMEČKO DRUŽINO NA
OBMOČJU UPRAVNE ENOTE KRANJ**

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA AGRONOMIJO

Mariana PRIMOŽIČ

**VZORCI OBNAVLJANJA KMEČKEGA PREBIVALSTVA –
DEJAVNIKI ODLOČANJA ZA KMEČKI POKLIC IN KMEČKO
DRUŽINO NA OBMOČJU UPRAVNE ENOTE KRANJ**

Diplomsko delo
Univerzitetni študij

**FARM POPULATION REPRODUCTIVE PATTERNS – DECISION
FACTORS FOR CHOOSING A FARM FAMILY AND FARM
PROFESSION AS A WAY OF LIFE IN THE ADMINISTRATIVE UNIT
KRANJ**

Graduation thesis
University studies

Ljubljana, 2010

Diplomsko delo je zaključek Univerzitetnega študija agronomije. Delo je bilo opravljeno na Katedri za agrometeorologijo, urejanje kmetijskega prostora ter ekonomiko in razvoj podeželja, Oddelka za agronomijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. Intervjuji so bili izvedeni na kmetijah na območju Upravne enote Kranj.

Študijska komisija oddelka za agronomijo je za mentorico diplomskega dela imenoval izr. prof. dr. Majdo Černič Istenič.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: prof. dr. Ivan KREFT
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Član: prof. dr. Majda ČERNIČ ISTENIČ
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Članica: prof. dr. Katja VADNAL
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Datum zagovora:

Diplomsko delo je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Dn
DK	UDK 631. 115. 1: 316. 334. 55/ 56. (497.4 Kranj) (043. 2)
KG	kmečko prebivalstvo/ ruralna sociologija/ dejavniki odločanja/ kmečki poklic/ Kranj
KK	AGRIS E50/E51
AV	PRIMOŽIČ, Mariana
SA	ČENIČ ISTENIČ, Majda (mentorica)
KZ	SI- 1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo
LI	2010
IN	VZORCI OBNAVLJANJA KMEČKEGA PREBIVALSTVA- DEJAVNIKI ODLOČANJA ZA KMEČKI POKLIC IN KMEČKO DRUŽINO NA OBMOČJU UPRAVNE ENOTE KRANJ
TD	Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP	IX, 34, [5] str., 1 pregl., 4 pril., 24 vir.
IJ	sl
JI	sl/en
AI	V Sloveniji in drugod po svetu so družinske kmetije še vedno prevladujoča oblika kmetovanja. Z diplomsko nalogo smo na primeru izbranih kmečkih družin iz UE Kranj želeli ugotoviti vzorce obnavljanja kmečkega prebivalstva in dejavnike, ki mlade spodbujajo oz. odvrtaajo pri odločitvi za kmečki poklic in oblikovanje kmečke družine. Ugotovili smo, da se kmečko prebivalstvo obnavlja večinoma z ohranjanjem družinskih kmetij in prenosom kmetijskega gospodarstva iz roda v rod. Navajenost kmečkega življenja, ljubezen do narave in živali so pomembni razlogi, zaradi katerih so se gospodarji kmetij in večina njihovih naslednikov odločili za prevzem kmetije. Spoštovanje tradicije in dela, ki so ga opravljali njihovi predniki, še vpliva na mlade pri odločanju za prevzem družinske kmetije. Negativni razlogi, ki mlade odvrtaajo od kmečkega poklica, se skrivajo v sami naravi dela. Delo na kmetiji je fizično naporno, slabo plačano, družbeno zaničevano in ne dopušta prostega časa. Za mladega človeka to ni privlačno, zato se jih večina raje izšola za kakšen drug poklic. Kot zadnje omenjamo trenutno razmere na svetovnem trgu, ki so zaradi velike gospodarske krize za kmete izredno neugodne. Kmetje so s stanjem kmetijstva v Sloveniji bolj nezadovoljni kot pa zadovoljni, še posebej zaradi nizkih odkupnih cen kmetijskih pridelkov.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN	Dn
DC	UDC 631. 115. 1: 316. 334. 55/ 56. (497.4 Kranj) (043. 2)
CX	family farms/rural population/ rural sociology/ farm profession/ decision factors/ Slovenia/ Kranj
CC	AGRIS E50/E51
AU	PRIMOŽIČ, Mariana
AA	ČERNIČ ISTENIČ, Majda (supervisor)
PP	SI 1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB	University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Agronomy
PY	2010
TI	FARM POPULATION REPRODUCTIVE PATTERNS – DECISION FACTORS FOR CHOOSING A FARM FAMILY AND FARM PROFESSION AS A WAY OF LIFE IN THE ADMINISTRATIVE UNIT KRANJ
DT	Graduation Thesis (University studies)
NO	IX, 34, [5] p., 1 tab., 4 ann., 24 ref.
LA	sl
AL	sl/en
AB	In Slovenia and elsewhere in the world, family farms are still the predominant form of farming. The thesis studied a selected group of farm families in the administrative unit of Kranj, with intention to set up reproductive patterns of rural population and factors that stimulate or inhibit young people with their decision for choosing a profession of farmer and farm family. We wanted to find out what farmers and their successors are thinking about life and work on farm and the current situation in Slovene agriculture. Farm population is mostly reproduced through preservation and takeover of family farms from generation to generation. One of the most frequent reasons, why the interviewees decided to stay on their parents' farm is the fact that they are accustomed to farm way of life and preserved nature. Also the respect for the tradition and their ancestors' work still has a great influence on the young generation, regarding their decision on taking over the parent's farm. The reasons that discourage young people from farm way of life are based in the nature of farm work itself. Work on is physically demanding, poorly paid and allows no free time. Nowadays that kind of work is unacceptable for most young people, therefore, they usually choose non-farm profession. Farmers are extremely unsatisfied over the low prices of agricultural products. Small farm families already have to face with economical difficulties.

KAZALO VSEBINE

	Ključna dokumentacijska informacija	III
	Key words documentation	IV
	Kazalo vsebine	V
	Kazalo preglednic	VII
	Kazalo prilog.....	VIII
	Okrajšave in simboli	IX
1	UVOD	1
1.1	NAMEN NALOGE	1
1.2	DELOVNA HIPOTEZA.....	2
2	PREGLED OBJAV	3
2.1	GORENJSKA REGIJA	3
2.2	KMEČKA DRUŽINA	4
2.2.1	Kmečka družina v preteklosti	5
2.2.2	Kmečka družina danes	6
2.2.3	Mešane kmetije	6
2.2.4	Socialni položaj kmečkih družin v Sloveniji	7
2.2.5	Dopolnilne dejavnosti na kmetiji	8
2.2.6	Ugled kmetov v družbi	8
2.3	(SAMO)OBNAVLJANJE KMEČKEGA PREBIVALSTVA.....	9
2.3.1	Zakaj mladi še ostajajo na kmetiji ?	10
2.3.2	Možnost mladih kmetov, da si ustvarijo družino	11
2.3.3	Prednosti/slabosti življenja na podeželju	12
2.4	NASLEDSTVO NA KMETIJI.....	12
2.4.1	Dejavniki nasledstva na hribovskih kmetijah	13
2.4.2	Dedovanje kmetijskih gospodarstev	15
2.4.3	Lastništvo kmetij	16
2.5	PROCESI DEAGRARIZACIJE IN URBANIZACIJE SLOVENSKEGA PODEŽELJA	17
2.5.1	Posebnosti preobrazbe podeželja v Sloveniji	17

2.6	STANJE SLOVENSKEGA KMETIJSTVA PO VSTOPU V EU	18
3	MATERIALI IN METODE	20
3.1	IZBOR KMETIJ IN OBLIKOVANJE VPRAŠALNIKOV ZA INTERVJUJE	20
3.2	IZVEDBA INTERVJUJEV	20
4	REZULTATI	22
4.1	OSNOVNI PODATKI O INTERVJUVANCIH IN NJIHOVIH KMETIJAH	22
4.1.1	Opisi kmetij	22
4.2	ANALIZA INTERVJUJEV	24
4.2.1	Gospodarji	24
4.2.2	Nasledniki	28
5	SKLEPI	32
6	POVZETEK	34
7	VIRI	35
	ZAHVALA	
	PRILOGE	

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Ugled poklicev

9

KAZALO PRILOG

PRILOGA A: Intervjujska vprašanja za gospodarje kmetij

PRILOGA B: Intervjujska vprašanja za naslednike kmetij

PRILOGA C: Intervjujska vprašanja za naslednike, ki že opravljajo vlogo gospodarja

PRILOGA D: Opisi kmetij

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

EU	Evropska unija
ha	hektar
KZU	Kmetijska zemljišča v uporabi
PRP	Program razvoja podeželja
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
UE	Upravna enota
ZDKG	Zakon o dedovanju kmetijskih gospodarstev

1 UVOD

Družinske kmetije so še vedno prevladujoča oblika kmetovanja v Sloveniji kot tudi drugod po svetu. Čeprav je intenzivno zmanjševanje števila družinskih kmetij v Sloveniji zabeleženo že v sedemdesetih letih, se ta trend še vedno nadaljuje. Slovensko kmetijstvo se je v zadnjih 15 letih močno spremenilo s prilagajanjem kmetijski politiki EU. Posledice sprememb se kažejo na posameznih kmetijah, saj nekatere med njimi povečujejo proizvodnjo in sledijo zahtevam kmetijske politike, nekateri vztrajajo pri ustaljenih načinih kmetovanja, drugi pa obseg kmetovanja zmanjšujejo ali kmetije opuščajo. Opuščanje kmetovanja pa lahko privede do vrste problemov. Poleg zaraščanja kmetijskih zemljišč in zmanjševanja poseljenosti podeželja, obstaja še bojazen pred premajhno samooskrbo s hrano. Po strokovnih ocenah je za zagotovitev potrebnih količin hrane za enega prebivalca (prehranska samooskrba) potrebnih približno 2500 do 3000 m² kmetijskih zemljišč, v Sloveniji pa je na prebivalca danes le še 884 m² obdelovalnih kmetijskih zemljišč (Hrstar, 2009).

Med vzroki za nizko produktivnost kmetijstva v Sloveniji lahko omenimo tudi neugodno starostno strukturo kmečkega prebivalstva. Po podatkih strukturnega popisa kmetijskih gospodarstev je bila v letu 2005 več kot polovica gospodarjev na kmetijah starejša od 55 let, delež gospodarjev, mlajših od 45 let, pa je znašal le 19 odstotkov (Program ..., 2007). To in pa odliv mladega prebivalstva s podeželja nakazuje manjšo reprodukcijsko sposobnost družinskih kmetij oziroma zaviranje nadaljnega ukvarjanja s kmetijsko dejavnostjo pri mlajši generaciji. V Sloveniji so na težave prevzemnikov s kmetij opozorili predvsem ruralni sociologi in agrarni ekonomisti. Ana Barbič je v svoji raziskavi o samoobnavljanju kmečkega sloja med drugim ugotovila, da si približno 3.000 kmetov zaman išče partnerko (Barbič, 1993). Hribernik je med razlogi mladih, ki zapuščajo kmetovanje, med drugim poudaril ohranjanje tradicionalnega pojmovanja medgeneracijskega prenosa nasledstva, t. j. šele po smrti gospodarja (Hribernik, 1996, cit. po Kerbler, 2008). Deset let pozneje je bil zabeležen podatek, da je v Sloveniji kar 40 odstotkov kmetij brez zagotovljenega naslednika oz. da ima izbranega naslednika le 23 odstotkov kmetij (SURSTAT, 2002). Ta statistična dejstva opozarjajo, da je obstoj tovrstnega kmetovanja ogrožen. Z diplomsko nalogo smo na primeru izbranih kmečkih družin iz UE Kranj želeli ugotoviti vzorce obnavljanja kmečkega prebivalstva in dejavnike, ki mlade spodbujajo oz. odvrtačajo od odločitve za kmečki poklic in oblikovanja kmečke družine.

1.1 NAMEN NALOGE

Namen naloge je bil predstaviti razmišljanja kmetov, sedanjih gospodarjev kmetij in njihovih naslednikov, o življenju in delu na kmetiji ter o načinu samoobnavljanja kmečkega prebivalstva in ugotoviti dejavnike oz. razloge, ki vplivajo na zmanjševanje števila kmetij oz. na (ne)odločanje mladih za kmečki poklic in kmečko družino.

1.2 DELOVNA HIPOTEZA

V nalogi smo preverjali hipotezo, da kmečki poklic za mladega človeka predstavlja veliko breme (veliko dela za malo denarja) in je zaradi tega neprivlačen. Predpostavili smo, da je pomemben dejavnik tudi majhen interes mladih (še zlasti žensk), za oblikovanje kmečke družine. Obenem smo predpostavili, da je najpomembnejši dejavnik pri ohranjanju družinske kmetije čustvena komponenta, navezanost na zemljo ter zavezanost starejši generaciji.

2 PREGLED OBJAV

2.1 GORENJSKA REGIJA

Upravna enota Kranj v celoti spada pod gorenjsko regijo, zato bomo na kratko predstavili nekaj statističnih podatkov, ki se nanašajo na gorenjsko regijo.

Ta regija je skoraj v celoti alpska in deloma zaščiten kot narodni park. Njena značilnost so visoke gore, med katerimi je najvišji Triglav, ki velja za simbol slovenstva. Razgiban relief in podnebje sta dobra osnova za turistično dejavnost. Gorenjska regija je v letu 2008 ustvarila 17 % vseh turističnih prenočitvev v državi; večinoma so bile to prenočitve gostov iz tujine (okoli 80 %). Po številu ležišč na 1.000 prebivalcev je bila druga med vsemi regijami, čeprav jih je imela več kot pol manj od vodilne obalno-kraške regije. Kmetijska dejavnost v tej regiji gospodarsko sicer ni najpomembnejša, kljub temu pa tukajšnja kmetijska gospodarstva sodijo med večja v državi, tako po povprečni površini kmetijskih zemljišč v uporabi kot tudi po številu glav velike živine na kmetijsko gospodarstvo. Gonilna sila te regije so predelovalne dejavnosti (v letu 2007 so ustvarile tretjino bruto dodane vrednosti v tej regiji). Prebivalstveni kazalniki so ugodni. Z vidika naravnega prirasta se je gorenjska regija v letu 2008 uvrstila med tri regije, v katerih je bila rodnost višja od državnega povprečja, ter med štiri, v katerih je bila stopnja umrljivosti nižja od državnega povprečja. Delež mladega prebivalstva je bil med najvišjimi v državi (15 %), a je že zaostajal za deležem starejšega prebivalstva (16,4 %). Tukajšnje osnovne šole spadajo po številu učencev med večje v državi; eno osnovno šolo je v letu 2008 obiskovalo povprečno okoli 240 otrok. Študentov na 1.000 prebivalcev je bilo tu 12 več kot na primer v pomurski regiji, tj. regiji z najmanjšim številom študentov na 1.000 prebivalcev v državi (SURS, 2010).

Upravna enota Kranj

Upravna enota Kranj je gorata alpska pokrajina na severozahodu Slovenije, ki meji na dve sosednji državi, na severu na Avstrijo na severozahodu pa Italijo. Obsega 453 km² ter zajema šest občin in sicer Občino Kranj, Preddvor, Cerklje na Gorenjskem, Naklo, Šenčur in Jezersko. Po podatkih njej živi 77.524 prebivalcev v 119 naseljih (Upravna ..., 2010).

Občina Kranj

Obsega porečje reke Kokre, ki sega na severu do državne meje z Avstrijo, osrednji del pa zavzema Kranjska ravnina. Obsega še vzhodni del Dobrave na obeh bregovih Tržiške Bistrice, na desnem bregu Save pa alpsko predgorje in del Sorškega polja. Kranj je pomembno regionalno središče in po velikosti četrto slovensko mesto. Staro mestno jedro se je razvilo na slikovitem konglomeratnem pomolu pod Šmarjetno goro (646 m), med globokima, v pleistocenski konglomerat vrezanima strugama rek Save in Kokre, ki se tu

stekata (Chvatal in Vencelj, 2008). Mestna občina Kranj obsega 150,9 km² v njej pa živi 53,872 prebivalcev. Leta 2007 je bilo v njej registriranih 281 samozaposlenih kmetov (SURS, 2007).

Občina Naklo

Leži na nadmorski višini 407 m, v njej, po podatkih iz leta 2008, živi okrog 5020 prebivalcev. Na jugu in na vzhodu meji na občino Kranj, na severu na občino Tržič, na zahodu in severozahodu pa na občino Radovljica. Območje občine obsega 28,3 km² in združuje tri centre s skupaj 13 naselji, in sicer : Bistrica, Cegelnica, Gobovce, Malo Naklo, Naklo, Okroglo, Podbrezje, Polica, Spodnje Duplje, Strahinj, Zadraga, Zgornje Duplje in Žeje. Občino Naklo krasijo močno razvito malo podjetništvo, intenzivno kmetijstvo ter društvena dejavnost. Občina poskuša pospeševati razvoj kmetijstva, malega gospodarstva in turizma (Chvatal in Vencelj, 2008).

Občina Cerklje na Gorenjskem

V občini Cerklje na Gorenjskem je na 79 km² površine 30 vasi, v katerih živi več kot 6.402 prebivalcev. Občina se ponaša z ugodno lego na prehodu iz Ljubljanske kotline v visokogorski svet Kamniško-Savinjskih Alp in je stičišče pestrega naravnega okolja ter kulturne krajine (Chvatal in Vencelj, 2008).

Občina Šenčur

Obsega 12 naselij, in sicer: Hotemaže, Luže, Milje, Olševak, Prebačevo, Srednja vas, Šenčur, Trboje, Visoko, Voglje, Voklo in Žerjavka. Šenčur je prafara. Prvotni, gručasti del naselja, je nastal okrog cerkvice ob jezercu, potem se je širil ob potoku proti severu in ob cestah. Veliko večino prebivalcev so v srednjem veku sestavljali kmetje tlačani. Leta 1782 je avstrijski cesar Jožef II. ukinil velesovski samostan in šenčurski kmetje so prišli pod oblast drugih zemljiških gospodstev. Do leta 1855 je bila v avstrijskih deželah izpeljana zemljiška odveza. Kmetje so lahko odkupili zemljo, ki so jo imeli v zakupu. Ker mnogi niso zmogli plačati odškodnine, se je kmečki stan tudi v Šenčurju še bolj razslojil. Z nastankom podjetij in prvih tovarn v Kranju se je kmečko prebivalstvo, zlasti kajžarji, počasi spremenilo v delavstvo tudi na podeželski okolici mesta. Danes je v Šenčurju razvita obrtna dejavnost, večina zaposlenih krajanov pa se vozi na delo v Kranj (Chvatal in Vencelj, 2008).

2.2 KMEČKA DRUŽINA

Kmečko družino opredeljujemo kot skupnost, kjer odrasli in delovno sposobni člani skupaj opravljajo dela na družinskem posestvu, ne glede na to, ali pridobivajo dohodek samo s kmetovanjem ali tudi iz drugih dejavnosti. Gre torej za socialno in gospodarsko

skupnost, katere člani si delijo delovne in druge obveznosti s ciljem ustvariti dohodek za zadovoljevanje drugih potreb svojih članov. Kmečka družina ali gospodinjstvo ustvarja s kmetijsko dejavnostjo vsaj del dohodka v denarju, ki ga dobi s prodajo svojih izdelkov, del pa v pridelkih za samooskrbo (Barbič, 1990).

Za kmečko družino je značilno, da je proizvodna skupnost. Delitev dela temelji na generacijski pripadnosti vseh delovno sposobnih članov družine. Družinska skupnost tako omogoča eksistenco vsem članom družine. Vendar pa te značilnosti veljajo le še za kmečke družine na čistih kmetijah, nikakor pa ne za družine iz mešanih in dopolnilnih kmetij, katerih člani pridobivajo dohodek tudi iz nekmetijskih dejavnosti. V vseh kmečkih družinah, vsaj v Sloveniji, delitev dela ne temelji le na generacijski pripadnosti družinskih članov, temveč je vezana tudi na njihov spol (Barbič, 1990).

Ker v kmečki družini običajno živi več generacij, razlikujemo med kmečko družino in kmečkim gospodinjstvom. Kmečko družino tvorijo le starši in njihovi otroci (t.i. monogamna družina), vendar o kmečki družini govorimo tudi v primerih, ko gre za t.i. patriarhalno (razširjeno) družino. Vendar pa se za slednjo zdi izraz kmečko gospodinjstvo bolj primeren, saj se h kmečkemu gospodinjstvu štejejo vsi člani, ki živijo na družinski kmetiji in skupaj porabljajo vsaj del dohodkov ne glede na njihov izvor. Lahko so med seboj v bližnjem ali dalnem sorodstvu, ali pa med njimi sploh ni nikakršnih sorodstvenih vezi. (Barbič, 1990).

Sorodstveni odnosi med člani kmečkega gospodinjstva opredeljujejo socialne odnose, katerih bistvo je solidarnost in medsebojno sodelovanje, kar se kaže tudi v sami organiziranosti delovnih procesov. Kljub veliki stopnji medsebojnega sodelovanja in solidarnosti med člani, je za kmečke družine značilna tradicionalnost medsebojnih odnosov, ki mladim v večini primerov ne ustreza (Barbič, 1989).

2.2.1 Kmečka družina v preteklosti

Kmečko gospodinjstvo v zahodni in srednji Evropi do 19. stoletja ni zajemalo le družinskih članov, ki so si bili v krvnem in priženjenem sorodstvu, temveč so bili pogosto v gospodinjstvo vključeni tudi samski posli. Proti koncu 19. stoletja so se posli, služinčad in druge pomožne delovne moči umaknili iz kroga kmečke družine. Kmečko gospodinjstvo se je številčno vse bolj krčilo. V 20. stoletju kmečko gospodinjstvo vključuje le krvno in priženjeno sorodstvo (Pinterič in sod., 2006).

Kmečko družino je načeloma vodil kmečki par. To je bilo razvidno tudi iz delitve dela na gospodarstvu. Kmet je imel nadzor nad moškimi delovnimi močmi, kmetica pa nad ženskimi. Delitev dela med spoloma je bila odvisna od področja in gospodarskega pomena določenih opravil na kmetiji (Pinterič in sod., 2006). Še v 19. stoletju so na kmetijah veljala določena družbena pravila, ki so se izoblikovala še pred industrijskim razvojem. Eno od teh je bila obvezna poroka, ki je bila brezpogojna, če je kdo želel naslediti kmečko gospodarstvo. Kmečkega gospodinjstva si ni bilo moč predstavljati brez zakonskega para,

torej kmeta in kmetice (Pinterič in sod., 2006). Poroka na kmetiji v tistem času ni bila osebna odločitev posameznika. O poročnih načrtih je odločala zemljiška posest staršev (dediščina), dota, interes hišne in vaške skupnosti. Precej manjšo veljavo sta imeli telesna privlačnost in čustvena naklonjenost, predvsem pa nista bili odločilni. Posameznik je bil vpet v tradicijo in je moral spoštovati prenos posesti iz roda v rod. V primeru, da se posameznik ni strinjal z "razumno" odločitvijo staršev o poroki, je bil deležen odklonilnega in kaznovalnega obnašanja (sramotilnih šeg). Pritiskov pri iskanju partnerja za poroko pa ni bil deležen samo dedič, ampak tudi drugi otroci. Nenapisano pravilo je govorilo o tem, da so hčere oddajali v zakon od najstarejše do najmlajše. Doto je določil kmečki par (Pinterič in sod., 2006).

2.2.2 Kmečka družina danes

Način življenja na kmetiji danes še vedno narekuje posebna delitev dela med družinskimi člani. Opravila na kmetiji ostajajo tradicionalno deljena na tipično ženska, moška in skupinska. V gospodinjska dela se večinoma vključujejo le ženske (Pinterič in sod., 2006). Moški se bolj ukvarjajo s t.i. "tehničnimi" opravili v in izven hiše. Skrb za otroke in ostarele je še vedno največkrat žensko delo, medtem ko si starša igro z otroki pogosto delita. Odločanje v gospodinjstvu je pomembno za življenje v kmečkem gospodinjstvu. Černič Istenič (2002) ugotavlja, da skorajda ni področja sprejemanja odločitev, kjer bi odločal le moški ali le ženska.

V kmečkem gospodinjstvu pogosto živita starejši in mlajši zakonski par. Nekako samoumevno je, da mlajši par izkazuje spoštovanje starejšemu paru. Spoštovanje starejših je ena najpomembnejših vrednot v kmečkih družinah, ki se prenaša iz roda v rod. Spoštovanje starejših je prisotno že pri majhnih otrocih, še posebej je to izrazito na samotnih kmetijah (Pinterič in sod., 2006).

Ženske, ki živijo na kmetiji, si danes pogosto poiščejo zaposlitev v nekmetijski dejavnosti. Kmečka dekleta so poroki na kmetijo dandanes manj naklonjene kot v preteklosti iz več razlogov; ker kmečki poklic v družbi ni cenjen, zaslužek od kmetijstva je premajhen, izšolale so se za drug poklic, kmečki fantje nimajo časa za sklepanje znanstev, na deželi ni zasebnosti in ker kmetice nimajo možnosti izrabiti porodniškega dopusta. Kmetje danes tako težje dobijo ženo, celo tisti, z dobro opremljenih in učinkovitih kmetij (Barbič, 1993). Tudi viri drugje po svetu (Pinterič in sod., 2006) poročajo, da dekleta negativno vrednotijo zaposlitev na kmetiji in s tem tudi življenje na kmetiji.

2.2.3 Mešane kmetije

Kot mešana opredeljujemo gospodinjstva, ki pridobivajo dohodek iz kmetijstva in nekmetijskih dejavnosti ne glede na to, ali kombinirajo več virov dohodkov vsi člani gospodinjstva ali pa eni pridobivajo dohodek samo iz kmetijske, drugi pa iz nekmetijske dejavnosti (Barbič, 1993).

Da bi se zaposlil zunaj kmetije, posamezniku ni več potrebno zapustiti domačega gospodinjstva in se preseliti v mesto, kjer je težko priti do stanovanja in kjer je življenje mnogo dražje kot v podeželskem gospodinjstvu, ki ima vsaj nekaj obdelovalnih zemljišč. Dobre ceste in prometne zveze ali celo organiziran prevoz delavcev na delo in nazaj, skrajšuje čas, ki ga delavec porabi za pot na delo in domov. Glede na to, da je eden ali več članov mešanega gospodinjstva redno zaposlen zunaj kmetijstva, morajo večino dela na kmetiji opraviti drugi člani. Vendar pa to nikakor ne pomeni, da člani gospodinjstva, ki so zaposleni, ne pomagajo na kmetiji. Nasprotno, s svojim delom prispevajo k njenemu učinkovitejšemu delovanju. Poleg prispevka k delu in vlaganjem v kmetijo ne smemo prezreti vrednot, ki jih iz delavskega, industrijskega in večinoma urbanega okolja prinašajo v mešano gospodinjstvo tisti, ki so zaposleni zunaj kmetije. Zaposleni člani gospodinjstva, predvsem tisti, ki opravljajo kvalificirano delo, prinašajo na kmetijo značilnosti industrijske proizvodnje (tržna usmerjenost, organizacija dela, načrtovanje), ki se bistveno ne razlikuje od značilnosti kmetijske proizvodnje, katere osnovni cilj je pridelati čim več ob čim manjših stroških (v denarju in delu) (Barbič, 1993).

Opozoriti pa je potrebno na prednosti, ki jih imajo čiste kmetije pred mešanimi. Čiste kmetije ponavadi razpolagajo z več obdelovalnimi zemljišči, člani njihovih gospodinjstev so na zemljo bolj navezani in gospodarsko prisiljeni, da jo bolj izkoriščajo. Zato velikokrat hitreje kot člani mešanih gospodinjstev uvidijo pomen povezovanja in sodelovanja. Mešane kmetije so tako v primerjavi s čistimi bolj učinkovite na mikro ravni, to je na ravni samega gospodinjstva, čiste kmetije pa na makro nivoju, na nivoju povezovanja in delovanja v širših skupnostih (Barbič, 1993).

2.2.4 Socialni položaj kmečkih družin v Sloveniji

V mnogih industrijskih državah so družinske kmetije še vedno prevladujoča oblika kmetovanja (Hildenbrand in Hennon, 2005). V Sloveniji je 99,8 % vseh kmetijskih zemljišč v lasti družinskih kmetij. Od teh 99,8 % kmetijskih zemljišč kar 94,8 % lastnikov kmetijskih zemljišč sami obdelujejo kmetijsko zemljišče (SURs, 2007). Velikost slovenskih kmetij (6,3 ha) je v primerjavi s povprečno velikostjo kmetij v drugih članicah EU (11,5 ha) dokaj majhna. Družinske kmetije v Sloveniji pridelujejo hrano večinoma za samooskrbo (65,5 %) in se večinoma (75 %) nahajajo v odročnih krajih oz. manj naseljenih območjih (SURs, 2007). Zaslužek od kmetovanja je nizek, tudi do dvakrat nižji od zaslužka, ki ga prejema osebe zaposlene v ostalih sektorjih (Toš, 2004). Število družinskih kmetij že vrsto let strmo upada. V obdobju med letoma 1991 in 2000 se je število družinskih kmetij zmanjšalo za 25.000 in še za dodatnih 10.734 v letih med 2000 in 2007 (SURs, 2007). Ta proces upadanja števila kmetij negativno vpliva na ohranjanje primerne gostote naseljenosti podeželja, zagotavljanje potencialnih obdelovalnih zemljišč v času kriznih razmer, na ohranjanje kulturne krajine in na varstvo okolja v okvirih ekološkega kmetovanja. Starostna struktura kmečkega prebivalstva v Sloveniji je eden izmed vzrokov za nizko kmetijsko proizvodnjo. Po podatkih strukturnega popisa

kmetijskih gospodarstev v letu 2005, je bilo več kot 50 % vseh anketiranih gospodarjev starejših od 55 let in le 19 % mlajših od 45 let (Program ..., 2007). Poleg tega pa v Sloveniji kar 40 % kmetij nima zagotovljenega naslednika oz. naslednice (Kovačič, 2001).

2.2.5 Dopolnilne dejavnosti na kmetiji

Družbena situacija v nekdanjih socialističnih sistemih se je močno razlikovala od razmer v državah zahodnega sveta. Tržni način in samoiniciativa sta bila bolj ali manj ovirana in zatirana. Slovenski trg je imel na srečo ugodnejše notranje razmere, kjer so si kmetje oblikovali lastne strategije preživetja. Kot obrobna družbena skupina so bili izločeni iz uradne politike, kar jih je vodilo v iskanje vrzeli za ohranitev svojih kmetij in zagotavljanje ekonomske varnosti. Večina kmetov je tako manjši del svojih pridelkov prodajala preko kmetijske zadruge in si s tem zagotovila članstvo in socialne ugodnosti. Večji del pridelka pa je bil namenjen prostemu trgu, kjer so se sčasoma začele razvijati dopolnilne dejavnosti (Barbič, 2005).

Posameznikom, kmečkim gospodarstvom in podeželskim lokalnim skupnostim, so na voljo številne dopolnilne dejavnosti, v katerih se zaposlujejo in pridobivajo dohodek. Prednost nekaterih dopolnilnih dejavnosti (npr. spominki, ročno izdelani predmeti...) je v tem, da se je z njimi moč ukvarjati tudi takrat, ko ni kmetijskih oziroma turističnih konic (praktično skozi vse leto), tovrstne izdelke pa je moč ponuditi tudi kot del turistične ponudbe na kmetiji (če se slednja ukvarja s turizmom) ali kot del turistične ponudbe lokalne skupnosti. Kovačič s sodelavci razlikuje tri glavne skupine dopolnilnih dejavnosti (Kovačič in sod., 2000):

- dejavnosti, ki pomenijo oplemenitenje in finalizacijo temeljne proizvodnje na kmetiji (npr. predelava lesa in kmetijskih pridelkov, neposredno trženje osnovnih in predelanih mesnih proizvodov kmetije, prodaja na domu ali na kmečki tržnici);
- domače obrti in storitvene dejavnosti s proizvodnimi sredstvi kmetije (npr. storitve s kmetijskimi stroji, turistična dejavnost na kmetiji, suhorobarska dejavnost);
- delo na domu.

Ob popisu kmečkih gospodarstev v letu 2000 se je z dopolnilnimi dejavnostmi na kmetiji ukvarjalo približno 5 % vseh kmetij v Sloveniji (Kovačič in sod., 2000).

2.2.6 Ugled kmetov v družbi

Po mnenju Kovačiča in Udovča (2003) se ugled kmetov v družbi zadnja leta zmanjšuje, pri čemer je njihov ugled odvisen od dveh dejavnikov: ekonomske moči in mnenja javnosti o kmetih in kmetijstvu. Slednje je pogosto negativno. Kmetom očita onesnaževanje okolja s pesticidi in gnojili, uporabo škodljivih snovi pri predelavi hrane, neprestano zviševanje cen za pridelke ter prejemanje subvencij in pomoči države, ki izvirajo iz davkoplačevalskega denarja, ki bi bilo lahko koristneje porabljeno za druge namene. Negativno podobo kmetov pogosto ustvarjajo mediji s premalo objektivnim ali utemeljenim poročanjem in

komentiranjem problemov slovenskega kmeta. Kmetje težko vplivajo na ta mnenja. Strokovni časopisi in oddaje pa so namenjeni kmečki populaciji in ne dosežejo ostalih slojev prebivalstva. Dober pokazatelj cenjenosti kmetijskega poklica kažejo raziskave Slovenskega javnega mnenja na lestvici družbene uglednosti poklicev (Toš, 2004).

Preglednica 1: Ugled poklicev - povprečje na lestvici (1 - zelo majhen, 5 - zelo velik)

(Toš, 2004)

Poklic	Povprečje točk	Rang
Zdravnik	4,18	1
Znanstvenik	3,98	2
Univerzitetni profesor	3,93	3
Direktor velikega podjetja	3,86	4
Sodnik	3,75	5
Raziskovalec	3,69	6
Inženir	3,62	7
Minister	3,5	8
Medicinska sestra	3,47	9
Učitelj	3,46	10
Novinar	3,43	11
Poslanec	3,26	12
Oficir	3,18	13
Duhovnik	3,17	14
Obrtnik	3,16	15
Policist	3,1	16
Lastnik majhnega podjetja	3,04	17
KV delavec	2,95	18
Knjigovodja	2,94	19
Kmet	2,86	20
Prodajalec	2,8	21
NKV delavec	2,48	22

2.3 (SAMO)OBNAVLJANJE KMEČKEGA PREBIVALSTVA

Kmetija kot gospodarski obrat je neposredno povezana s kmečko družino, ki ima obrat v lasti in se ukvarja s kmetijsko pridelavo. Ana Barbič (1993) je ugotavljala, da so se pomena kmečke družine za gospodarsko uspešnost kmetije zavedali tako kmetijski strokovnjaki Republiške uprave za pospeševanje kmetijstva, ki so v vsakdanjih stikih s kmečkimi družinami neposredno spoznavali soodvisnost kmečke družine in kmetije, kot sami kmetje, ki so že od leta 1988 ob ustanovitvi Slovenske kmečke zveze in Zveze slovenske kmečke mladine v program vključili zahtevo po 'celovitem in vsestranskem

razvoju družinskih kmetij, vasi in podeželja, ki bo mladim omogočil človeka dostojno, polno življenje na vasi (Barbič, 1993).

V Sloveniji so družinske kmetije še vedno prevladujoča oblika kmetovanja, saj predstavljajo kar 99,8 % skupnega števila kmetijskih gospodarstev v Sloveniji (Program ..., 2007). Ob popisu kmetijstva v letu 2000 je bilo v Sloveniji 93.213 družinskih kmetij in 131 kmetijskih podjetij. Velikost povprečne kmetije se je v času med popisoma 1991 in 2000 povečala iz 4,1 na 5,6 ha kmetijskih zemljišč, a je 3,5 krat manjša od povprečja vseh držav članic EU. Povečuje se delež gospodarstev z 10 in več ha kmetijskih zemljišč ter hkrati zmanjšuje delež kmetij z 1 do 10 ha (SURS, 2002).

Glavni problem ohranjanja družinskih kmetij v Sloveniji ni bilo le nasledstvo, kot je ugotavljala Barbičeva (1992), temveč tudi težave naslednikov, da bi dobili ženo in si ustvarili družino. Ovire, ki so odvrčale dekleta od poroke na kmetijo, so zadevale tako individualno raven kot raven kmečkega gospodinjstva in podeželske skupnosti.

Procese samoobnavljanja kmečkega sloja v Sloveniji so tako določali dejavniki, ki so mlade silili, da so zapustili kmetijo in vas, kot tudi dejavniki, ki so jih v kmetijstvu in na podeželju zadrževali. Pri tem je Barbičeva (1993) omenila še dejavnike, ki so mlade motivirali k delu v drugih dejavnostih in življenju v mestu. Od prisotnosti oz. motivacijske moči enih ali drugih je bila odvisna odločitev vsakega mladega človeka, h kateri pa je mnogo prispevala prav možnost, da si bodo lahko ustvarili družino na lastni kmetiji.

2.3.1 Zakaj mladi še ostajajo na kmetiji ?

Kot je na osnovi svojega preučevanja ugotovila A. Barbič (1993), so eni glavnih razlogov, da mladi še ostajajo v kmetijstvu, tradicija, navezanost na zemljo in starše in pa mnenje, ki prevladuje tudi v družbi: 'ker nimajo druge izbire'. V raziskavo je bilo zajetih 780 kmetov in kmetic, ki so poleg že zgoraj omenjenih razlogov navedli še veselje do dela na kmetiji in pa slabe možnosti za zaposlitev izven kmetije.

Rezultati iste raziskave, ki se nanašajo na spol in zakonski stan, so pokazali, da je bil med samskimi moškimi najmanjši delež tistih, ki so kot razloge ostajanja na kmetiji navedli navezanost na zemljo in veselje do kmečkega dela, navezanost na dom in starše ter pomanjkanje delovnih mest v mestih in neusposobljenost za drug poklic. Tako kot samske kmetice, jih je tudi najmanj skrbelo drago življenje v mestu. Čeprav samski kmetje obenem ne izstopajo po večjem deležu tistih, ki bi bili prepričani, da je razlog ostajanja mladih v kmetijstvu dobro urejena in mehanizirana kmetija, ali prepričanje, da velikost kmetije zagotavlja pomemben dohodek, se zdi, da v njih prevladuje optimizem, v upanju na zboljšanje stanja v kmetijstvu.

Samoobnavljanje kmečkega sloja in pa možni (številnejši) prehodi iz nekmečkih slojev v kmečki- kot je domnevala A. Barbič (1989) so že, v prihodnosti pa bodo še bolj povezani z gospodarsko uspešnostjo kmetije in infrastrukturno opremljenostjo podeželja. Ta je potrebna za večjo uspešnost in učinkovitost samih gospodarskih dejavnosti na podeželju ter za dvig splošne kakovosti življenja podeželskega prebivalstva.

2.3.2 Možnost mladih kmetov, da si ustvarijo družino

Kmetije, s katerih so se mladi ali odselili ali niso dobili zakonskega partnerja, s katerim bi si ustvarili družino, so bile prej ali slej obsojene na propad. Dejstvo, da se fantje in dekleta, ki bodo prevzeli kmetijo, težko poročijo, je bila resna ovira za obstoj in razvoj družinskih kmetij (Barbič, 1989).

Na individualni ravni so imela kmečka dekleta kakor tudi kmečki fantje visoka pričakovanja do partnerja. Ker je bilo dekletom lažje najti partnerja kot fantom, bi ti morali odstopiti od svojih pričakovanj, zlasti tistih, ki so nakazovala na njihovo tradicionalno usmerjenost (podrejeni položaj ženske, nedolžnost, vernost). Na ravni gospodinjstva bi se morali odpovedati skupnemu gospodinjstvu s starši. Na ravni podeželske skupnosti pa bi bilo potrebno zagotoviti takšno prometno, socialno in kulturno infrastrukturo, da bi članom kmečkih gospodinjstev omogočala zadovoljevanje potreb in interesov, otrokom pa enake možnosti za razvoj njihovih nagnjenj in interesov, kot jih imajo njihovi vrstniki v mestih (Barbič, 1992).

Gasson (1990, cit. po Barbič, 1992) trdi, da naj bi bile kmečke ženske prikrajšane v dveh pogledih. Kot prvič so se soočale z upadanjem dohodka, prilagajale novim metodam dela in so bile negotove glede prihodnosti kmetije kot družinskega podjetja. In kot drugič, od njih se je pričakovalo brezplačno delo na kmetij, brez kakršne koli finančne nagrade ali vsaj osebne pohvale za dobro opravljeno delo in pa dejstvo, da so na kmetiji brez pravic/besede glede sprejemanja odločitev.

Mlajše samske kmečke ženske so kot glavne ovire pri odločanju deklet za poroko s kmečkimi fanti naštele sledeče razloge: hkratno delo na kmetiji in v nekmetijski dejavnosti (65,7 %), nerešen problem s porodniškim dopustom (50,7 %), podrejenost žensk moškim (46,3 %), nesodelovanje moških pri gospodinjskih opravilih (46,3 %) in pa pomanjkanje zasebnosti na vasi (31,3 %) (Barbič, 1992).

Tako samske kot tudi poročene kmečke ženske so pripisovale večji pomen temu, da je na kmetiji malo časa za otroke in pa dejstvu, da kmečki fantje ne iščejo le žene ampak tudi delavko, kot pa kmečki fantje. Slabe ceste in prometne povezave so bile po mnenju kmečkih žensk in moških ena glavnih ovir pri odločanju mladih deklet za poroko na kmetijo (Barbič, 1992).

Na ravni podeželske skupnosti bi morale biti komunikacija, socialna in kulturna infrastruktura razviti do te mere, da se podeželsko prebivalstvo ne bi počutilo zapostavljeno. To se je še najbolj očitno pokazalo na primeru kmečkih otrok za katere so si kmetje želeli enakih možnosti za izobraževanje in razvoj drugih spretnosti kot so jih imeli njihovi vrstniki iz mest (Barbič, 1992).

Šele, ko bi bilo ugodeno vsem tem zahtevam, bi kmečke ženske, bodoče matere in otroci, uživali v prednostih življenja na podeželju (Barbič, 1992).

2.3.3 Prednosti/slabosti življenja na podeželju

V stiku z mestnim načinom življenja niso samo zaposleni člani kmečkih gospodinjstev, temveč tudi tisti, ki delajo samo na kmetiji. To še posebej velja za Slovenijo, ki ima razmeroma dobre komunikacijske povezave med podeželskimi in mestnimi naselji. To pomeni, da tudi kmetje in kmetice, ki niso zaposleni in hodijo v mesto le po opravkih, razmeroma dobro poznajo življenje v mestu. V raziskavi A. Barbič (1993) je kar 98 % anketirancev menilo, da ima življenje na podeželju prednosti, 89 % pa jih je menilo, da ima tudi pomanjkljivosti. To kaže, da se kmetje in kmetice zavedajo tako dobrih kot slabih strani podeželskega življenja. Anketiranci so kot prednosti življenja na kmetiji navedli delovne navade (te se nanašajo predvsem na vzgojo otrok), zdravo življenje, domače varstvo, stik z naravo in živalmi ter čisto okolje. Ne smemo pozabiti izpostaviti vrednote, ki zadeva odločanje. Dejstvo, da sta kmet in kmetica sama svoja gospodarja, so visoko vrednotili vsi anketiranci.

Življenje na podeželju pa poleg zgoraj omenjenih prednosti vsebuje tudi razne pomanjkljivosti. Med drugimi je to pomanjkljiva socialna in infrastrukturna opremljenost podeželja. V raziskavi A. Barbič (1993) je ta razlog eden ključnih, zaradi katerega poročeni kmetje/kmetice niso uresničili svojih želja po številu otrok. Največ samskih kmetic, ki so bile anketirane v tej raziskavi, je opozorilo na prikrajšanost podeželskih otrok za počitnice ter na slabše možnosti za izobraževanje in varstvo otrok na podeželju. Tako kot poročene kmetice so opozorile še na slabše možnosti za interesne dejavnosti in na nižjo življenjsko raven podeželskih otrok v primerjavi z mestnimi.

2.4 NASLEDSTVO NA KMETIJI

Za kmetije je značilno, da se nadzor nad upravljanjem in lastništvo kmetij medgeneracijsko prenašata znotraj družine (Gasson in Errington, 1993 cit. po Kerbler, 2008).

Kmečko prebivalstvo je edini del družbe, ki sam zagotavlja svojo socio-profesionalno reprodukcijo (Hribernik, 1994, cit. po Kerbler, 2008). Nasledstvo na kmetiji je ključno za njen razvoj in dolgoročni obstoj (Kovačič, 1996, cit. po Kerbler, 2008). Barbičeva (2005) omenja, da je v Sloveniji vse večje število samskih naslednikov kot naslednic. Razlog za

takšno stanje je v tem, da je praviloma naslednik kmetije moški, ženske pa si poiščejo zaposlitev zunaj kmetije. Tudi tiste, ki se poročijo na kmetijo, ponavadi opustijo zaposlitev v prid kmetovanja in gospodinjenja. Gidakou (cit. po Pinterič, 2005) ugotavlja, da je zaposlitev za ženske izredno pomembna - ženske se na kmetiji pogosto lotijo dopolnilnih dejavnosti, pridelave pridelkov za prodajo na tržnici itd. To pomeni, da si najdejo svoj vir dohodka, ki pa jih motivira, da se odločajo za delo na kmetiji. A. Barbič (2005) na osnovi lastnih preučevanj ugotavlja, da poroka na kmetijo pomeni za ženske kar precejšnje breme. Med drugim jim ni všeč dolg delavnik in primanjčevanje prostega časa, težko delo, omejeno socialno življenje in pa dejstvo, da ne morejo koristiti porodniškega dopusta. Tudi rezultati raziskav v drugih evropskih državah kažejo na enake težave - vse manj žensk je pripravljenih delati na kmetiji in negativno vrednotijo delo na kmetiji (Gidakou, 1999, cit. po Pinterič, 2005). Prenos posestva od starejše na mlajšo generacijo ohranja kontinuiteto obstoja in delovanja kmetije. Izpolnitev tega pogoja spodbuja razvoj in napredek kmetije. Če naslednika ni, potem manjka temeljni motiv za nadaljnje delo ter vlaganje v kmetijo in kmetija kot proizvodna enota ugasne (Pinterič in sod., 2006).

Stanje glede dedovanja kmetijskih gospodarstev v Sloveniji je v zadnjem času vse večji problem. Mladi se vse pogosteje odločajo za migracije v urbana naselja, kar pomeni, da je vse manj dedičev, problem pa večkrat predstavlja tudi starejša generacija, ki noče pravi čas predati kmetije mlajšemu rodu. M. Kovačič (2001) poudarja dva vidika problematike nasledstva. Prvi je staranje kmečkega prebivalstva, kar pomeni vse manj delovne sile, drugi pa starost naslednikov ob prevzemu kmetij, ki so vedno starejši. Razloge za to lahko iščemo v nepripravljenosti starejše generacije pravočasno predati kmetije mlajši generaciji (Barbič, 1990). Praviloma je naslednik še vedno moški. V raziskavi, ki jo je opravila A. Barbič (1993), je bila več kot polovica moških naslednikov starih nad 30 let in približno polovica od teh ni bila poročenih. Okoli 40 % slovenskih kmetij ni imelo zagotovljenega naslednika. Enak odstotek je bilo takšnih, ki niso kazali zanimanja za kmetijsko dejavnost. Na slovenskih kmetijah je bilo tako več samskih naslednikov kot naslednic (Barbič, 1993).

Prevzem kmetije pa pomeni tudi spremembo odnosov med starejšo in mlajšo generacijo. Gospodarju vodenje kmetije daje moč, pravice, vrednost ter s tem poslušnost družinskih članov in ostalih, ki delajo na kmetiji. Gospodar ima pri predaji kmetije dostikrat pomisleke. Kmetje so menja: "Noben ne da rad gospodarstva iz rok pred smrtjo. Če izročiš posestvo, nimaš pravic, dotlej te morajo ubogati." (Makarovič, 1995 cit. po Pinterič in sod., 2006).

2.4.1 Dejavniki nasledstva na hribovskih kmetijah

Hribovske kmetije so eden od najpomembnejših in trajnih vzdrževalcev ter oblikovalcev hribovske kulturne krajine. Na podlagi Robičeve (1990, cit. po Kerbler, 2008) členitve območij z omejenimi dejavniki za kmetovanje, so hribovske kmetije obravnavane kot

kmetije, ki ležijo v gorsko-višinskem območju, na več kot 600 m nadmorske višine, in tudi kot kmetije, ki ležijo pod 600 m nadmorske višine, vendar imajo več kot 60 % kmetijskih zemljišč v nagibu nad 35 %. Kot ugotavlja Boštjan Kerbler v svoji raziskavi (Kerbler, 2008), ima kar 60,9 % hribovskih kmetij zagotovljenega naslednika, ki bodo kmetijo prevzeli in se še naprej ukvarjali s kmetovanjem. Na 39,1 % hribovskih kmetij do nasleditve ne bo prišlo oz. bodo določeni /predvideni nasledniki kmetije prevzeli, vendar se po prevzemu ne bodo ukvarjali s kmetovanjem.

Kerbler (2008) navaja glavne dejavnike, ki vplivajo na nasledstvo na hribovskih kmetijah:

1. Lega kmetije

Bolj ko je kmetija (časovno ali prostorsko) oddaljena od administrativnih in zaposlitvenih središč, različnih oblik storitvenih dejavnosti (trgovina, šola, itd) ter prometnih poti v dolinah, manjša je verjetnost, da je na kmetiji naslednik zagotovljen oz. predviden in da se bo odločil za prevzem in nadaljnje kmetovanje.

2. Število oseb na kmetiji

Če število oseb na kmetiji raste, se povečuje verjetnost za prevzem kmetije in nadaljnjo kmetovanje ter večja spodbuda za večjo storilnost na kmetiji. Povečanje števila oseb na kmetiji in s tem večja verjetnost nasledstva je povezana predvsem s povečevanjem števila otrok v gospodarjevi družini.

3. Število otrok moškega spola

Pri nasleditvi imajo gospodarjevi sinovi še vedno (po tradiciji) prednost pred hčerami. Te prevzemajo kmetije, če ni druge možnosti oz. če ni moških potomcev. Glede na to, da je skoraj večina naslednic na hribovskih kmetijah starih pod 40 let -večina jih je starih do 30let - lahko sklepamo, da nekateri gospodarji še vedno upajo, da bodo lahko moškega naslednika izbirali med vnuki ali pa bodo za to vlogo določili zete. Kot ugotavlja Majda Črnič Istenič (cit. po Kerbler, 2008), je na slovenskih kmetijah še vedno zelo zakoreninjena patriarhalna ideologija, vendar ženske takšnih odnosov v svojih družinah niso označile kot problematičnih.

4. Višje ali visokošolska splošna (nekmetska) izobrazba

Nasledniki s splošno višje- ali visokošolsko izobrazbo se redkeje odločajo za prevzem in nadaljnje kmetovanje in so povečini le predvideni, ne pa tudi zagotovo določeni za nasledstvo na kmetiji. Vzrok za to so boljše možnosti zaslužka v nekmetskih dejavnostih v katerih se lahko zaposlijo. Če ima naslednik formalno kmetsko izobrazbo, je verjetnost, da bo nasledil gospodarja skoraj 100- odstotna.

5. Ukvarjanje z dopolnilnimi dejavnostmi

Na kmetijah, na katerih se ukvarjajo z dopolnilnimi dejavnostmi, je večja verjetnost, da bo prišlo do prevzema kmetije in da bo naslednik tudi nadaljeval s kmetovanjem. Skoraj 83 % proučenih kmetij, na katerih se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo in se bodo z njo predvidoma ukvarjali tudi v prihodnje oz. dopolnilno dejavnost načrtujejo, ima zanesljive naslednike.

6. Subvencije

Subvencije imajo pozitiven vpliv na nasledstvo na kmetijah, vendar pa je opuščanje kmetij še vedno pogostejše na območjih z omejenimi dejavniki za kmetijstvo, na katerih dobivajo kmetije višje subvencije, kot na kmetijsko ugodnejših območjih.

Kmetje, ki so prejeli subvencijo za pomoč mladim kmetom, danes kažejo pozitivne lastnosti pri razvoju kmetije, v primerjavi s kmeti, ki take subvencije niso prejeli. Subvencije služijo kot pomoč pri ohranjanju družinskih kmetij, to pa se odraža tudi pri skrbi mlajših družinskih članov za starejše.

7. Dohodki kmetije

Če v skupnem dohodku na kmetiji prevladujejo dohodki, ki izvirajo iz virov na kmetiji, je višja verjetnost nasledstva, kot če prevladujejo dohodki iz virov zunaj kmetije. Razlog za to je tesnejša navezanost na kmetijo in bolj privzgojeno veselje do dela na takšni kmetiji, kot pa na kmetijah, na katerih pridobivajo večji delež dohodkov iz virov zunaj kmetije.

8. Velikost kmetije

Velikost kmetije je pomembnejši dejavnik kot dohodek na kmetiji. Izrazimo jo lahko kot površino kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU) ali kot število glav velike živine (GVŽ). Ne glede na to, s katerim kazalcem je izražena, ima velikost kmetije pozitiven vpliv, večja je velikost kmetije, večja je verjetnost nasledstva na njej. V povprečju imajo kmetije z zagotovljenim nasledstvom v uporabi več kmetijskih zemljišč (8,9 ha) in več živine kot kmetije, na katerih do nasleditve ne bo prišlo. Največji delež kmetij (60,4 %) brez zagotovljenega nasledstva ima manj kot 5 ha KZU.

2.4.2 Dedovanje kmetijskih gospodarstev

Z Zakonom o dedovanju kmetijskih gospodarstev (1995) se ureja posebnosti pri dedovanju kmetijskih gospodarstev (v nadaljnjem besedilu zaščitene kmetije), ki preprečuje drobitev zaščitene kmetije kot kmetijskih oz. kmetijsko-gozdarskih gospodarskih enot, omogoča njihov prevzem pod pogoji, ki dediča preveč ne obremenjujejo, ter ustvarja možnosti za ohranitev in krepitev gospodarske, socialne in ekonomske funkcije zaščitene kmetije. Zaščitena kmetija obsega najmanj 5 ha in ne potrebuje več kot 100 ha primerljive kmetijske površine, ter vse kar sestavlja gospodarsko celoto in rabi za redno kmetijsko in gospodarsko proizvodnjo, ter z njima povezane dejavnosti.

V zaščiteni kmetijo spadajo poleg kmetijskih zemljišč tudi gozdovi, gospodarska in stanovanjska poslopja, skupaj z zemljišči, ki so potrebna ali namenjena za redno uporabo stavbe (funkcionalna zemljišča), kmetijski stroji, orodja in živina, s kmetijo povezane služnosti in podobne pravice, na zemljiščih agrarnih skupnosti, pravice in dolžnosti v zvezi s članstvom lastnika v kmetijski zadrugi,... zaščiteni kmetijo deduje praviloma samo en dedič. Le pod posebnimi pogoji je lahko več dedičev (Zakon o dedovanju kmetijskih gospodarstev, 1995).

Če ni nobenega zakonitega dediča, ki bi izpolnjeval posebne pogoje za dedovanje zaščiteni kmetije v skladu z določbami od 7. do 12. člena ZDKG, dedujejo kmetijo vsi dediči, ki so po splošnem, zakonitem dednem redu poklicani k dedovanju. V tem primeru se sme zaščiteni kmetija izjemoma razdeliti po fizičnih delih (13. člen ZDKG, 1995). Šteti je treba, da velja rešitev tudi za primere, ko se vsi dediči, ki izpolnjujejo posebne pogoje za dedovanje kmetije, dedovanju odpovejo ali so dedno nevredni ¹(Klemenčič, 2002). Kmetije, ki niso zaščiteni, se dedujejo po zakonu ali po oporoki (Zakon o dedovanju, 1976).

2.4.3 Lastništvo kmetij

Podatki o spolu gospodarja na kmetijah govorijo v prid moških. V Popisu prebivalstva leta 1991 se je za gospodarja kmetije izreklo 69 % moških, v Popisu kmetijskih gospodarstev leta 2000 pa kar 73 %. Pač pa preseneča dejstvo, da je največ gospodaric na čistih kmetijah, torej na kmetijah, kjer je pridobljeni dohodek izključno iz kmetijske dejavnosti. Tega pojava ne moremo pripisovati morebitni večji enakopravnosti kmečkih žensk na čistih kmetijah. Razlog največkrat leži v ostarelih, oslabljenih možeh, ki ne morejo več upravljati kmetije oz. po moževi smrti prevzamejo vlogo gospodarice njihove žene. Vloga gospodarja in lastništvo nad kmetijo sta skorajda povezana dejavnika. Lastniški odnosi se spreminjajo hitreje kot statusne vloge posameznika, saj kar polovica moških ob poroki del kmetije prepíše svoji ženi (Barbič 2005).

¹ Dedna nevrednost je izjema od splošnega pravila, da dedič ima dedno sposobnost. Dejstva, ki jih za odvzem sposobnosti dedovanja po zapustniku predvideva zakon, mora dokazati tisti, ki dedno nevrednost uveljavlja. Po logiki stvari drugačna odločitev ni možna, saj negativnega dejstva - da ne obstajajo razlogi za dedno nevrednost - ni mogoče dokazovati oz. bi bilo tako dokazovanje neprepričljivo (Internetni vir 13).

2.5 PROCESI DEAGRARIZACIJE IN URBANIZACIJE SLOVENSKEGA PODEŽELJA

Eden glavnih elementov v procesu diferenciacije podeželja in oblikovanja različnih tipov podeželja je bila industrializacija, ki sta jo spremljala rast v industriji zaposlenega prebivalstva in posledično hiter upad deleža kmečkega prebivalstva (Klemenčič, 2002). Po slovenski osamosvojitvi je zaradi racionalizacije v industriji in z njo povezanega propada nekaterih velikih industrijskih obratov, pričelo hitro upadati število v industriji zaposlenega prebivalstva. To je privedlo do oblikovanja nove socialne skupine nezaposlenega prebivalstva in s tem povezanih številnih novih (zlasti socialnih) problemov (Klemenčič, 2002). Tako so se obrti prijeli tudi nekdanji v industriji zaposleni polkmetje, ki so razpolagali z majhno posestjo (hiša in gospodarsko poslopje ter dvorišče ob kmečkem domu). Gospodarsko poslopje je služilo kot delavnica in skladišče, hiša pa poleg bivališča še kot pisarna. Podrobnejše raziskave kažejo, da je okrog 20 odstotkov novih podjetnikov izkoristilo za organizacijo podjetij navedene prednosti svojih kmečkih domov (Klemenčič, 2002). Širjenje proizvodne obrti na gravitacijska zaledja centralnih krajev ter drugih zaposlitvenih centrov je prispevalo k oblikovanju urbaniziranega podeželja in krčenju števila kmečkega prebivalstva na minimum (leta 1869 je bil delež kmečkega prebivalstva 81,4 %, leta 1953 se je razpolovil na 40,4 %, leta 1991 pa je padel na skromnih 7,6 %) (Klemenčič, 2002).

2.5.1 Posebnosti preobrazbe podeželja v Sloveniji

Na širjenje urbanizacije v Sloveniji sta vplivala razvoj prometne infrastrukture in hitra motorizacija, ki sta dnevnomu migrantu omogočila hitrejši dostop do delovnih mest kot v obdobju, ko je bil še vezan na javni prevoz. Posebnosti razvoja urbanizacije in gospodarskega napredka v Sloveniji se kažejo tudi v specifični podobi urbane podeželske krajine. Njena glavna značilnost je, da je prebivalstvo, ki se je vključilo v neagrarne dejavnosti, v veliki meri obdržalo svojo zemljo in jo marsikje še danes obdeluje. To je v preteklih obdobjih privedlo do večanja števila tako imenovanih polkmečkih obratov, oziroma delavsko-kmečkih družin (Klemenčič, 2002).

Ob uvedbi socialističnega načina gospodarstva je bilo v težnji po oblikovanju velikih zaokroženih parcel kmetom odvzetih več kot 10 % najugodnejših zemljišč za kmetijsko obdelavo. Ta zemlja je pomenila osnovo za oblikovanje velikih državnih agrokombinатов, ki naj bi predstavljali temelj uspešnejšega tržnega gospodarstva. Poleg nacionalizirane zemlje kmetov so agrokombinati nastajali tudi na kompleksih nacionalizirane veleposesti ter cerkvene zemlje. To odtujevanje zemlje, ki je v glavnem potekalo na račun bolj ali manj prisilnega odkupa ali odvzema, je že tako slabo zemljiško strukturo kmetov še bolj poslabšalo (Klemenčič, 2002).

Velikost posesti gospodinjestev s kmečkim gospodarstvom, ki močno zaostaja za primerljivo velikostjo posesti v državah EU, predstavlja v Sloveniji enega pomembnejših dejavnikov oblikovanja specifične oblike kulturne pokrajine in specifičnega razvoja strukture nekmečkega, polkmečkega in kmečkega prebivalstva. (Klemenčič, 2002).

Na perifernih demografsko ogroženih območjih, ki obsegajo večino gorskih ali gričevnatih območij alpskega, subpanonskega in kraškega sveta, pa lahko sledimo intenzivnemu opuščanju obdelanih zemljišč, zlasti tistih, ki so oddaljena od kmetije (na primer v jasah sredi gozda) in za kmetijsko izrabo neprimernih zemljišč. Vzroke za to moramo iskati v slabi prometni infrastrukturi, staranju prebivalstva, odseljivanju in nizkemu naravnemu prirastku. Za slovensko podeželje je značilno tudi nazadovanje deleža aktivnega kmečkega prebivalstva. Ta proces se uveljavlja tako na razvitih urbanih kakor tudi na perifernih oziroma demografsko ogroženih območjih, saj velikost kmetije in celotna zemljiška struktura slovenskemu kmetu ne omogočata konkurenčne kmetijske proizvodnje v primerjavi z deželami EU (Klemenčič, 2002).

2.6 STANJE SLOVENSKEGA KMETIJSTVA PO VSTOPU V EU

Cilj skupne evropske kmetijske politike je ohraniti veliko bogastvo kmetijskih dejavnosti na podeželju ter ohraniti evropski podeželski prostor živ, ga vključevati v ekonomijo z njegovimi endogenimi viri in lokalnimi iniciativami. Slovensko kmetijstvo še zmeraj nosi breme preteklosti. Desetletja se je razvijalo v specifičnem politično-ekonomskem okolju, ki ni bilo naklonjeno zasebnemu kmetovanju. Posledice tega odnosa se odražajo na današnji agrarni strukturi in razvojni ravni kmetijstva. Medtem ko sta se v zahodni Evropi razmeroma hitro povečevali velikost obratov ter specializacija pridelave, se je od leta 1945 pa vse do devetdesetih let prejšnjega stoletja v Sloveniji odvijal ravno obraten proces s slabšanjem zemljiške in posestne strukture, ohranitvijo nizke stopnje profesionalizacije ter razmeroma nizke delovne intenzivnosti. Zaradi decentraliziranega regionalnega razvoja, ki je omogočal bližino delovnih mest, se je izoblikovala posebna socioekonomska struktura kmetijskih gospodarstev, kjer prevladujejo mešane kmetije, ki kombinirajo dohodke iz različnih virov in kjer je kmetijstvo pogosto predvsem dodatna ter ne glavna aktivnost. Spremembe v devetdesetih so pospešile proces koncentracije in specializacije, vendar v strukturi še vedno prevladujejo mešane kmetije (Program ..., 2007). Kmetijstvo v Sloveniji se sooča s prestrukturiranjem, nizka produktivnost in neugodna struktura pa le še povečujeta pomen vključevanja države za izboljšanje teh razmer. Slovensko kmetijstvo ima izrazit dohodkovni problem. Dohodki v kmetijstvu zaostajajo za povprečnimi dohodki v gospodarstvu kar za okoli 50%. Z vstopom v Evropsko unijo so cene kmetijskim izdelkom močno padle, spremenila pa se je tudi struktura ustvarjenega dohodka (Program ..., 2007).

Neugodna je tudi struktura kmetijskih delovnih moči. Visoko zastopane so delovne moči v pozni aktivni dobi ali zunaj nje, pa tudi izobrazba je v povprečju skromna. Kar 59 % gospodarjev, ki so nosilci odločanja na kmetijah, ima končano zgolj osnovno šolo ali je brez formalne izobrazbe in le 15 % gospodarjev ima končanega vsaj enega od programov kmetijskega izobraževanja (SURS, 2002).

3 MATERIALI IN METODE

3.1 IZBOR KMETIJ IN OBLIKOVANJE VPRAŠALNIKOV ZA INTERVJUJE

Tehnika zbiranja podatkov, ki smo jih v svoji nalogi uporabili, je bil strukturirani ali usmerjeni intervju. Vprašanja, ki smo jih zastavili intervjuvancem so bila že vnaprej zapisana in se jih med spraševanjem sogovornikov ni spreminjalo. Vprašalnike smo sestavili glede na postavljene raziskovalne hipoteze. Sogovorniki so lahko prosto odgovarjali in tako izrazili svoja mnenja, stališča in poglede o vprašani tematiki. Z intervjuji smo v raziskavo vključili manjše število udeležencev, ki nam niso dali reprezentativne slike pojava, kot bi bilo to mogoče s kvantitativnimi analizami, a so nam omogočili prepoznavanje dejavnikov, ki ta pojav določajo in njihovo medsebojno povezanost. V diplomski nalogi smo z usmerjenimi intervjuji, ki smo jih izvajali z različnimi sogovorniki, ugotovili, kakšna so njihova razmišljanja o slovenskem kmetijstvu po vstopu Slovenije v EU, njihovih začetkih dela na kmetiji in situaciji na njej. Prav tako smo pridobili informacije in mnenja kmetov o življenju na kmetiji in o predaji kmetije bodočim naslednikom. V raziskavi smo uporabili vprašanja, ki smo jih sestavili ob pomoči izr. prof. dr. Majde Černič Istenič.

Vprašalnik za gospodarje kmetij je bil sestavljen iz dvanajstih vprašanj z podvprašanji (Priloga A). Vprašalnik za naslednike je bil sestavljen iz sedmih vprašanj z podvprašanji (Priloga B). Vprašalnik, ki smo ga sestavili za naslednika kmetij, ki že opravljata vlogo gospodarja pa vsebuje štirinajst vprašanj z podvprašanji (Priloga C).

Intervjuvance smo izbrali glede na kraj bivanja, zato se vse kmetije na katerih so bili opravljeni intervjuji nahajajo na območju upravne enote Kranj. Intervjuvanci, ki so bili pripravljani odgovarjati na vprašanja prihajajo iz 4 občin, ki spadajo pod upravno enoto Kranj, in sicer Cerklje na Gorenjskem, Kranj, Naklo in Šenčur.

3.2 IZVEDBA INTERVJUJEV

Za izvedbo intervjujev smo določili dve ciljni skupini: gospodarje družinskih kmetij in njihove naslednike.

Intervjuje smo opravili na devetih kmetijah in na vseh, razen dveh, intervjuvali gospodarja kmetije in potencialnega naslednika. Na sedmih kmetijah smo tako intervjuvali sedem gospodarjev in sedem naslednikov na dveh pa samo naslednika (zaradi bolezni nismo uspeli opraviti intervjuja s trenutnima gospodarjema, zato smo intervjuvali naslednika in jima tudi priredili vprašanja), ki pa sta praktično že gospodarja kmetije, saj kmetijo vodita

in z njo upravljata že dalj časa. Njun vprašalnik sestoji iz kombinacije vprašanj za naslednike in gospodarje.

Med intervjuvanci so prevladovali moški gospodarji in moški nasledniki, razen v treh primerih kjer bo kmetijo prevzela ženska. Intervjuji so bili izvedeni februarja in marca 2010.

4 REZULTATI

4.1 OSNOVNI PODATKI O INTERVJUVANCIIH IN NJIHOVIH KMETIJAH

Kmetije na katerih so bili opravljeni intervjuji, ležijo v gorenjski regiji, točneje na območju UE Kranj. Skoraj vse so usmerjene v živinorejo oz. prirejo mleka in mesa, razen na kmetiji v občini Kranj, kjer pridelujejo vrtnine. Ena izmed kmetij (kmetija D1), se nahaja na nadmorski višini čez 600 m, kar jo uvršča med hribovske kmetije. To je tudi najmanjša kmetija in edina, kjer kmetujejo le še zaradi samooskrbe.

Posamezne kmetije smo razdelili po občinah in jih pregledno predstavili v prilogi D.

4.1.1 Opisi kmetij

KMETIJA A1

Kraj: Naklo

Kmetija se nahaja v občini Naklo. Gre za veliko družinsko kmetijo, kjer se ukvarjajo z živinorejo oz. s prirejo mleka. Obdelujejo 27 ha kmetijskih zemljišč, v hlevu pa imajo okoli 90 krav molznic. Prireja mleka je glavna in tudi edina dejavnost na kmetiji. Družino sestavljajo gospodarjeva mati, zakonski par in dva otroka, starejši sin in hči. Sin bo tudi nasledil kmetijo, zato se je odločil za študij zootehnike in se tako še bolj posvetil kmetijstvu.

KMETIJA A2

Kraj: Naklo

Tudi kmetija A2 se nahaja v občini Naklo in tudi v tem primeru gre za družinsko kmetijo. To je velika družina, saj je v njej kar 10 otrok – od tega kar osem deklet, zakonski par, gospodarjeva mati in sestra. Ukvarjajo se z živinorejo oz. prirejo mleka in obdelujejo 20 ha kmetijskih zemljišč. Kmetijo bo prevzel najstarejši sin, ki se je po končani srednji avtomehanični šoli vpisal na srednjo kmetijsko šolo, z namenom, da bo lahko prevzel kmetijo, ki spada med zaščitene kmetije.

KMETIJA A3

Kraj: Naklo

Tretja kmetija iz občine Naklo je prav tako družinska kmetija, kjer se ukvarjajo z živinorejo oz. prirejo mleka in gozdarstvom. Družino sestavljata zakonski par z dvema otrokoma in gospodarjeva mati. Obdelujejo 20 ha kmetijskih površin in 3,5 ha gozda, v hlevu pa imajo 50 krav. Starejši sin, ki bo prevzel kmetijo, študira zootehniko, mlajša hči pa obiskuje Filozofsko fakulteto.

KMETIJA A4

Kraj: Naklo

Zadnja kmetija iz občine Naklo, prav tako družinska kmetija, je danes združena s kmetijo nasledničinega moža. Kmetiji skupaj obdelujeta kar 54 ha kmetijskih zemljišč, na kmetiji kjer je bil opravljen intervju, se poleg živinoreje, prašičereje in perutninarstva ukvarjajo še s sirarstvom. Svoje izdelke prodajajo na domu in tržnici. Že prej so delali svojo skuto in smetano, za sirarno pa so se odločili, ker so želeli dvigniti vrednost svojemu izdelku. Ideja se je izkazala za dobro, saj je kmetija danes zelo uspešna, njihovi izdelki pa so vse bolj prepoznavni. Intervju smo opravili samo z naslednico, ki je to le še na papirju. Kmetijo vodi že dalj časa skupaj z možem, s katerim imata 3 otroke. Naslednika še nimata določenega.

KMETIJA B1

Kraj: Kranj

Kmetija B1 se nahaja v občini Kranj, njena glavna dejavnost je pridelovanje vrtnin. Obdelujejo 17 ha kmetijskih zemljišč, od katerih jih imajo 7 v najemu. Družino sestavljajo zakonski par in trije otroci. Na kmetiji se ukvarjajo tudi z dopolnilno dejavnostjo, in sicer s kisanjem zelja ter prodajo na domu. S to dopolnilno dejavnostjo lažje prodajo svoj pridelek in si s tem zagotovijo boljši dohodek. Naslednik kmetije je najstarejši sin, ki je zaposlen izven kmetijskih dejavnosti.

KMETIJA B2

Kraj: Kranj

Kmetija B2 je družinska kmetija, ki je postala ekološka odkar jo je v upravljanje dobil bodoči gospodar. Kmetijo bo uradno prevzel po smrti svojih staršev. Intervju smo opravili samo z njim, saj je sedanji gospodar zelo bolan. Na 10 ha pridelujejo šparglje, krompir in različna žita. Prav tako se ukvarjajo z živinorejo oz. prirejo mleka in mesa. V zadnjem letu so postavili mlin za izdelavo različnih vrst moke. Svoje izdelke prodajajo tudi na domu. Družino sestavljajo zakonski par, trije otroci in gospodarjeva starša. Naslednik še ni določen, je pa interes najstarejšega sina, kakor mi je zatrdil intervjuvanec, izredno prisoten.

KMETIJA B3

Kraj: Kranj

Kmetija B3 se nahaja v občini Kranj kjer se poleg živinoreje in prireje mleka, že dvajset let ukvarjajo s sirarstvom. Družino sestavljajo zakonski par in njuni štirje otroci. Obdelujejo okrog 30 ha kmetijskih zemljišč, na kmetiji pa imajo skupaj približno 80 živali, od tega 40 krav molznic. Svoje izdelke prodajajo na domu in tržnici ter v nekaterih specializiranih trgovinah. Za sirarno so se odločili zaradi dejstva, da samo s prodajo mleka ne bodo normalno živeli. Od štirih otrok bo mlajši sin tisti, ki bo prevzel kmetijo. Njemu je to delo najbližje, z veseljem ga opravlja in zato se je odločil še za študij živinoreje. Danes je star 22 let, lastne družine še nima.

KMETIJA C1

Kraj: Šenčur

Kmetija C1 leži v občini Šenčur. Tudi ta kmetija je družinska in jo sestavljajo zakonski par, njuna edina hči in gospodarjeva mama. Usmerjeni so v živinorejo oz. prirejo mleka in obdelujejo 25 ha kmetijskih zemljišč od katerih imajo 15 ha v najemu. V hlevu imajo 77 krav, večinoma molznic. Naslednica kmetije je torej edina hči, ki končuje študij agronomije. Sama družine še nima, stara pa je 26 let.

KMETIJA D1

Kraj: Cerklje na Gorenjskem

Ta majhna družinska kmetija leži na nadmorski višini 655 m in se nahaja v občini Cerklje na Gorenjskem. Je edina kmetija med devetimi, ki zaradi svoje lege spada med hribovske kmetije. Družino sestavljajo starejši zakonski par in najmlajša hči (starejši dve sestri sta se odselili) s svojim partnerjem. Kmetija deluje predvsem za samooskrbo, saj obdelujejo le okoli 2 ha kmetijskih površin, v hlevu pa imajo 3 krave in 1 telička. Najmlajša hči, ki bo kmetijo tudi prevzela in njen partner sta oba zaposlena, vendar oba tudi rada delata na kmetiji in se ji zato posvečata v prostem času. Otrok zaenkrat še nimata, želita pa si največ dva.

4.2 ANALIZA INTERVJUJEV

Analize intervjujev smo se lotili tako, da smo podrobno pregledali dobljene odgovore in bili pozorni na razlike med njimi. Osredotočili smo se na informacije, za katere smo menili, da so posebej pomembni.

4.2.1 Gospodarji

Intervjuje, ki smo jih opravili z gospodarji izbranih kmetij, so bili sestavljeni iz 12 vprašanj in podvprašanj. Z njimi smo želeli ugotoviti zakaj so se odločili za kmetovanje, kakšne so po njihovem mnenju družbene in ekonomske razmere v slovenskem kmetijstvu po vstopu v EU in kje vidijo rešitve. Vprašanja za gospodarje se nahajajo v prilogi A.

4.2.1.1 Odločitev za prevzem kmetije in zadovoljstvo z izbiro

Vsi intervjuvani gospodarji so na kmetiji že od malega in so vsi prevzeli kmetijo po svojih starših. V vseh primerih gre za moške potomce, torej moške gospodarje. Na kmetijah A4 in B2 prepis še ni bil uradno narejen, a sta naslednika že lep čas neuradna gospodarja kmetij. Razlogov za prevzem kmetije je več. Štirje intervjuvani gospodarji so bili edini sinovi v družini kar je bil zanje glavni razlog, da so prevzeli kmetijo svojih staršev (kmetije A1, B1, B2, B3). Trije intervjuvanci (kmetije A2, A4, D1) so bili najmlajši v družini, njihovi

starejši bratje in sestre so odšli študirat, sami pa so ostali na kmetiji s svojimi starši in zato tudi prevzeli kmetijo. Prevzem kmetije sta kot nekaj samoumevnega vzela gospodarja s kmetij A2 in A4. Večino intervjuvancev delo na kmetiji veseli in ga opravljajo že od otroštva (kmetije A3, A4, B2, B3, C1).

Starost intervjuvancev ob prevzemu kmetije je bila v večini primerov med 22 in 25 let. Izstopajo kmetija B1, kjer je intervjuvanec zaradi smrti očeta kmetijo podedoval že pri petnajstih letih, kmetija A4, na kateri bo naslednica (trenutna neuradna gospodarica) ob prevzemu stara 36 let in pa kmetija B2, kjer bo kmetija predana šele ob smrti trenutnega gospodarja (čeprav je že dolgo ne vodi več on).

Na vprašanje, ali so danes zadovoljni s svojo izbiro, so vsi intervjuvanci odgovorili pritrdilno, vendar so izrazili tudi precej nezadovoljstva zaradi trenutne gospodarske krize in posledično razmer na kmetijskem trgu (A1, A3, A4, B1, B3, D1).

Intervjuvance smo vprašali še, ali bi se v primeru še ene možnosti, spet odločili za poklic kmetovalca ali bi izbrali drugo poklicno pot? S tem smo želeli izvedeti ali so intervjuvanci zadovoljni s svojo izbiro poklica oz. ali bi se danes odločili drugače. Šest intervjuvancev od devetih bi se ponovno odločilo za poklicno pot kmetovalca (kmetije A1, A2, A4, B1, B2, B3), trije pa se glede na današnje razmere in situacijo v kmetijstvu za poklic kmeta verjetno ne bi odločili.

4.2.1.2 Pogoji za kmetovanje nekoč in danes

Pri tem vprašanju nas je zanimalo mnenje intervjuvancev o pogojih za uspešno kmetovanje, ki jih imajo danes mladi v primerjavi s časom, ko so sami začeli kmetovati. Kar pet intervjuvancev (kmetije A1, A3, B1, B3, C1) je mnenja, da so bili pogoji v času njihovih začetkov, kar se tiče tehnologije in strojev, precej slabši, vendar so bile odkupne cene pridelkov boljše. Intervjuvanci so kot današnje slabe pogoje označili pre-strogo zakonodajo in neizenačenost slovenskih kmetov z evropskimi (kmetija A2, A3, B1, B3, D1).

4.2.1.3 Ugled kmečkega poklica v družbi

Pri tem vprašanju so se vsi, razen gospodarja na kmetiji B3, strinjali, da kmečki poklic danes ni dovolj cenjen. Intervjuvanec na kmetiji B3 meni, da ne gre samo za cenjenost kmečkega poklica, ampak za nestrpnost družbe do kmečkega prebivalstva, zaradi narave njihovega dela.

B3: *„Ne gre za cenjenost. Zdi se mi, da se v današnjem času povečuje nestrpnost drugih prebivalcev, do kmetov. Kar na enkrat smo največji onesnaževalci okolja, čeprav smo v manjšini...“*

Intervjuvanec na kmetiji B2 omenja nerazumevanje kmetijskega poklica. Gospodar na kmetiji A1 meni, da je beseda 'kmet' še vedno pogosto uporabljena kot žaljivka. Da je poklic s strani družbe zaničevan, pa odgovarjata intervjuvanca na kmetijah A2 in C1.

4.2.1.4 Zanimanje mladih za kmečki poklic

Skoraj vsi intervjuvanci (kmetije A1, A2, A3, A4, B1, B2, C1, D1) menijo, da je zanimanje mladih za kmečki poklic slabo oz. ga skoraj ni. Vzroke vidijo predvsem v delu oz. naravi samega dela, saj je treba vsak dan opravljati težka fizična dela, ki pa so povrh vsega še slabo plačana, in pa zelo malo prostega časa. Kot enega izmed vzrokov za nezanimanje mladih za kmetovanje so na kmetijah A2, A4, B1, B2, C1 in D1 navedli slabe dohodke na kmetiji, povezane s slabimi odkupnimi cenami pridelkov.

Izjema je intervjuvanec s kmetije B3, ki meni, da je zanimanje za kmečki poklic veliko.

B3: *„Če pogledamo na naše dvorišče, potem je zanimanje veliko (smeh). Veliko vaških fantov nam dostikrat priskoči na pomoč, čeprav doma nimajo kmetije. Take ljudi vedno z veseljem sprejmemo. Tako da se mi zdi, da v kmetijstvu je perspektiva.“*

4.2.1.5 Prednosti in slabosti življenja na kmetiji ter pogoji za ustvarjanje družine

Zanimalo nas je, kakšni so pogoji za ustvarjanje družine na podeželju in kaj je tisto, kar intervjuvanci ocenjujejo za prednost oz. slabost življenja na kmetiji.

Vsi intervjuvanci so odgovorili, da je največja prednost življenja na kmetiji dejstvo, da si sam svoj gospodar. Šestim med njimi (kmetije A2, A4, B1, B2, B3, D1) se zdi, da je velika prednost tudi vsakodnevni stik z naravo in delo z živalmi. Kot največjo slabost so vsi intervjuvanci navedli pomanjkanje prostega časa.

Glede pogojev za ustvarjanje družine med intervjuvanci ni enotnega mnenja. Pet (kmetije A1, A3, B2, B3, C1) jih meni, da kmečki fantje oz. dekleta težko dobijo ustreznega partnerja/partnerico, ki bi bil/bila pripravljen/pripravljena z njim/njo ustvariti družino in delati na kmetiji njegovih/njenih staršev. Drugi štirje intervjuvanci pa so mnenja, da so pogoji za ustvarjanje družine dobri oz. isti kot v mestih, le da je na podeželju zaradi stika z naravo boljše okolje za vzgojo otrok.

4.2.1.6 Nasledstvo na kmetiji

Kar sedem kmetij (kmetije A1, A2, A3, B1, B3, C1, D1) na katerih so bili opravljeni intervjuji, že ima določenega naslednika oz. naslednico. V večini primerov gre za moškega naslednika, razen na kmetijah C1 in D1, kjer bosta kmetijo prevzeli ženski in naslednica na kmetiji A4, ki je praktično že gospodarica kmetije. Na kmetiji C1 je naslednica edini otrok v družini in s tem določena za prevzem kmetije. Kmetija D1 ima za naslednico določeno najmlajšo hči v družini, ki že od nekdanj rada dela na kmetiji, njeni starejši sestri pa sta odšli študirat in živeti drugam. Moški nasledniki so v večini primerov tudi najstarejši od vseh otrok (kmetije A1, A2, A3, B1), razen na kmetiji B3, kjer je naslednik mlajši sin. Razlogi zaradi katerih so se intervjuvanci odločili za prav te naslednike, so različni. Na kmetijah A1, A3 in B3 so se za izbranega naslednika odločili tudi zato, ker ima rad delo na kmetiji, ker se šola za ta poklic (kmetije A1, A2, A3, B3) in ker tako veleva tradicija (A2, B1).

4.2.1.7 Mnenje o slovenski kmetijski politiki po vstopu Slovenije v EU in glavni problemi slovenskega kmetijstva

Večina intervjuvancev je pri tem vprašanju izpostavila predvsem v zadnjem času negativne lastnosti slovenske kmetijske politike. Kot dve izmed glavnih negativnih lastnosti omenjajo (pre)nizke odkupne cene pridelkov (kmetije A1, A2, A3, A4, B3, C1, D1) in slabo organizacijo kmetijskega trga (A1, A2, C1, D1). Problem slovenskega kmetijstva je tudi velika razdrobljenost kmetijskih zemljišč (kmetije A1, A2, A3, A4, B3, C1) in pa zaraščanje oz. pozidava neobdelanih kmetijskih zemljišč (kmetije A3, B2, B3). Problem nasledstva omenja le intervjuvanec na kmetiji B2.

B2: "Problem je tudi pri nasledstvu. Veliko kmetij nima določenega naslednika. Nemci so npr. ta problem rešili že pred dvajsetimi leti."

Intervjuvanca na kmetijah B2 in B3 omenjata tudi problem, ki ga ima Slovenija v primeru samooskrbe. V Sloveniji je danes le še 2189 m² kmetijskih zemljišč na prebivalca, obdelovalnih zemljišč pa je samo še 884 m² na prebivalca. Po strokovnih ocenah je za zagotovitev potrebnih količin hrane na enega prebivalca potrebnih približno 2500-3000 m² obdelovalnih kmetijskih zemljišč.

B3: "V 20. letih se je velikost obdelovalnega zemljišča na prebivalca močno zmanjšala. Samooskrba Slovenije je padla iz 85 odstotkov na slabih 50 odstotkov. V Evropi smo po obsegu obdelovalne zemlje na prebivalca na samem repu."

4.2.2 Nasledniki

Intervjuji, ki smo jih opravili z nasledniki kmetij, so vsebovali sedem vprašanj z podvprašanji. Nasledniki so v večini primerov moškega spola, le na kmetijah A4, C1 in D1 gre za ženske naslednice.

4.2.2.1 Odločitev za prevzem kmetije

Prvo vprašanje, ki smo ga zastavili naslednikom, se je nanašalo na odločitev prevzeti kmetije svojih staršev. Večina naslednikov je vpisanih na srednjo ali višjo (fakulteto) kmetijsko šolo (kmetija A1, A2, A3, B3, C1), vse, razen naslednice na kmetiji (C1), pa delo na kmetiji tudi veseli. Dejstvo, da so vsi intervjuvanci na kmetiji že od malega, je v večini primerov tudi glavni razlog, da so se odločili za prevzem kmetije. Naslednica na kmetiji C1 je za glavni razlog za prevzem kmetije navedla to, da je edini otrok v družini in s tem nekako določena za prevzem kmetije. Tradicija in pa spoštovanje do dela, ki so ga v kmetijo vložili starši, omenjata naslednika na kmetijah A1 in B1 (naslednik na kmetiji B1 to omenja celo kot glavni razlog za prevzem kmetije). Na vprašanje, ali bi se v primeru, da ne bi imeli možnosti naslediti kmetijo, prav tako odločili za kmečki poklic, je večina naslednikov odgovorila negativno (kmetija A2, B1, B3, C1). Nadalje, naslednika na kmetijah A2 in B3 trdita, da je brez neke osnove oz. zemlje težko kaj ustvariti. Naslednika na kmetijah A3 in D1 sta odgovorila, da bi verjetno ostala v tej panogi in sicer bi naslednik na kmetiji A3 zopet izbral študij zootehnike, naslednica na kmetiji D1 pa bi izbirala med študijem veterine ali živinoreje. Nasledniki so v večini stari med 18 in 25 let, le intervjuvanci na kmetijah A4, B1 in B2 so stari 35, 30 in 45 let.

A3: "Že od majhnega si želim postati kmetovalec, kot moj oče. Ne vem koliko sem bil star, ko sem se dokončno odločil. Ta misel je rasla skupaj z mano. Rad imam to delo, zato sem se odločil tudi za študij zootehnike."

C1: "Za naslednika kmetije sem bila določena nekako že ob rojstvu, saj sem edini otrok."

4.2.2.2 Razlogi, da se danes mladi izogibajo poklicu kmeta

Velika večina intervjuvancev (kmetij A1, A2, A3, B2, B3, C1, D1) meni, da se mladi tega poklica izogibajo zaradi same narave dela in pa zaradi pomanjkanja prostega časa. Pet intervjuvancev (kmetija A2, A3, B1, B3, C1) kot razlog omenja še slabe dohodke, trije med njimi (kmetija A1, A3, B1, C1) pa navajajo ne-cenjenost kmečkega poklica.

B1: *"Dohodki so slabi. Kmetije v Sloveniji so precej zaostale za ostalimi državami (pa ne samo za državami EU) glede same organizacije in vizije. Pa tudi naravne danosti, struktura zemljišč, podnebje...vse te stvari otežujejo kmetovanje. Ne nazadnje tudi ugled kmetov v družbi. Včasih tudi starejši ne oddajo kmetije pravočasno potencialnim naslednikom ker jim ne zaupajo in jim s tem otežujejo kmetovanje."*

4.2.2.3 Razmere za kmetovanje

S tem vprašanjem smo želeli izvedeti, kakšne so po mnenju bodočih gospodarjev razmere, ki jih imajo danes mladi, ki se odločajo za poklic kmetovalca oz. ta poklic že opravljajo. Intervjuvanci na kmetijah A1, A2, A3, B1, B2, B3 in D1 so mnenja, da so pogoji precej dobri za tistega, ki prihaja z dobro stoječe kmetije. Nasledniki na kmetijah A1, A2 in C1 pa trdijo, da so danes razmere na splošno slabe, zaradi hude gospodarske krize. Tudi naslednica na kmetiji A4 meni, da razmere niso rožnate, saj po njenem mnenju mladi in šolani ljudje bežijo s kmetij.

C1: *"Zahtevno vprašanje. Mislim, da slabši, kot so jih imele generacije naših staršev, predvsem zaradi nizkih cen kmetijskih pridelkov in stroge zakonodaje na področju kmetijstva. Stavek, ki je že skoraj postal rek: "Ni več težko pridelati kot včasih, ampak prodati."*

4.2.2.4 Usklajevanje šolskih obveznosti oz. dela v nekmetijskem sektorju z delom na domači kmetiji

Od devetih naslednikov se jih pet (kmetije A1, A2, A3, B3, C1) še šola, dva (kmetiji B1 in D1) hodita v službo, dva (kmetiji A4 in B2) pa se ukvarjata izključno samo s kmetovanjem na domači kmetiji. Intervjuvanci s kmetij A1, A2, A3 in B3 na kmetiji delajo vsak dan, približno 2 do 3 ure, ostali čas namenjajo študiju, naslednica na kmetiji C1, ki zaključuje študij agronomije, pa kmetiji posveča 80 odstotkov svojega časa. Redno zaposlena v nekmetijskih dejavnostih sta naslednika na kmetiji B1 in D1. Oba se kmetiji posvečata 1 do 2 uri dnevno, v času sezone pa tudi več.

A3: *"Na Biotehniški fakulteti zaključujem študij zootehniko. Študij mi vzame večino časa, tudi prostega (smeh). Vendar pa na kmetiji delam vsak dan, vsaj 2-3 ure."*

4.2.2.5 Oblikovanje družine oz. partnerstva na domači kmetiji

Pri tem vprašanju smo želeli izvedeti, ali je mladim kmetom/kmeticam težko dobiti partnerja za delo in življenje na kmetiji in ali težko usklajujejo delovne in družinske obveznosti?

Kar pet intervjuvancev (kmetije A1, A2, B1, C1, D1) že ima svojega partnerja/partnerico, dva naslednika (kmetija A4 in B2) pa sta poročena in imata svojo družino. Na vprašanje, kako usklajujeta delovne in družinske obveznosti, sta oba zatrdila, da je bilo pri majhnih otrocih to zelo težko, danes, ko so otroci malo večji, gre lažje. V veliko pomoč so jima bili in so še vedno, stari starši, ki občasno popazijo na otroke.

Naslednika s kmetij A3 in B3 nimata ne partnerke oz. dekleta, ne družine. Samska naslednika sta mnenja, da je kmečkemu fantu oz. dekletu težko dobiti ustreznega partnerja/partnerico za skupno življenje in delo na kmetiji. Kot glavne razloge navajata težko fizično delo, smrad in pa življenje v skupnosti s partnerjevo družino.

Partnerji oz. partnerke intervjuvancev so v večini primerov iz nekmečkih družin (kmetija A1, B1, B2, C1, D1), le naslednika iz kmetij A2 in A4 imata partnerja oz. partnerko, ki prihaja iz kmečkega okolja oz. kmečke družine.

A4: "Moj mož prihaja s kmečke družine. Naša in njegova kmetija sta se s poroko tudi združili. Na začetku, ko so bili otroci še zelo majhni, je bilo kar težko usklajevati delovne in družinske obveznosti, sedaj pa gre. Tudi stari starši malce pomagajo. Otroci so stari 15, 12 in 4 leta in niso več tako majhni, da bi morala biti z njimi 24 ur na dan. Prej pa je bilo zelo zahtevno"

4.2.2.6 Mnenja o slovenskem kmetijstvu in možnosti za izboljšanje stanja

Intervjuvance smo vprašali, kaj bi bilo po njihovem mnenju potrebno spremeniti za izboljšanje stanja v kmetijstvu. Štirje med njimi (kmetija A2, A4, B2, C1) so mnenja, da bi bilo potrebno spremeniti kmetijsko politiko v smislu zvišanja odkupnih cen pridelkov, poenostavitve virov financiranja in zakonodaje. Glede razparceliranosti kmetijskih zemljišč so si enotnega mnenja nasledniki na kmetijah A3, A4, B3 in D1, ki trdijo, da bi bilo smiselno v zvezi s tem problemom izvesti kakšno reformo in spodbujati menjavo parcel med kmeti. Intervjuvanec na kmetiji A1 omenja združevanje zadrug, naslednica C1 pa meni, da bi morala slovenska kmetijska politika spodbujati kupce h kupovanju slovenskih proizvodov oz. več sredstev vložiti v promoviranje slovenskih izdelkov.

C1: "Spodbuditi h kupovanju slovenskega, ustvariti kvalitetne blagovne znamke, povezovanje kmetov, predstaviti slovenske proizvode-povedati, zakaj so boljši od tujih. Država bi morala ščititi interese slovenskih kmetov, namesto da se iz njih norčuje."

5 SKLEPI

V nadaljevanju so predstavljene ugotovitve, do katerih smo prišli na podlagi analize rezultatov.

Od 16 intervjuvanih oseb prav vse živijo na kmetiji. Posamezno smo intervjuvali trenutne gospodarje in naslednike izbranih kmetij. Vse kmetije so družinske kmetije, ki jo v vseh primerih vodita trenutni gospodar in njegova žena. Izjemi sta dve kmetiji, kjer prepis še ni bil uradno narejen, a kmetijo kljub temu že lep čas vodita naslednika oz. bodoča gospodarja.

Iz opravljenih intervjujev in njihovih analiz ne moremo posploševati mnenja oz. razmišljanja gospodarjev kmetij in njihovih naslednikov na celotno kmečko populacijo. Intervjuji so bili opravljeni le na majhnem vzorcu oseb (16), ki so bile pripravljene izraziti svoje poglede na kmečki poklic in kmečko življenje. Vendar pa je iz dobljenih rezultatov jasno razvidno, kateri dejavniki vplivajo na posameznikovo odločitev za kmečki poklic oz. prevzem kmetije.

Iz analize intervjujev gospodarjev kmetij je mogoče sklepati, da so bili navezanost na zemljo in starše, navajenost kmečkega življenja ter tradicija glavni razlogi za prevzem kmetije in odločitev za kmečki poklic. Podobno je v svoji raziskavi ugotovila že Ana Barbič (1993).

(Ne)zadovoljstvo s kmečkim načinom življenja sovпада z razmerami v slovenskem kmetijstvu, ki je tržno vpeto v skupni evropski trg ter spodbuja razvoj večjih kmetij in drznejših gospodarjev. Od konca leta 2008 kmečkemu načinu življenja ne prizanaša gospodarska kriza, ki kmetije in njihove gospodarje sili v izredno racionalno gospodarjenje, odlaganje investicij in upočasnjuje razvoj. Ta dva dejavnika sta poleg narave kmečkega dela po mnenju večine intervjuvancev, glavni oviri pri odločanju mladih za kmečki poklic. Na negativno vrednotenje poklica in s tem povezano odločanje za kmečki poklic, vpliva tudi negativen ugled kmečkega poklica v družbi, kar kažejo tako naši rezultati, kot tudi rezultati raziskave Slovenskega javnega mnenja (Toš, 2004).

Kot pozitivne lastnosti življenja na kmetiji so intervjuvanci v večini navedli dejstvo, da so sami svoji gospodarji in pa vsakodnevni stik z naravo. Do podobnih ugotovitev je že leta 1993 prišla Barbičeva.

Pri vprašanju o razmerah za ustvarjanje družine so se mnenja intervjuvancev delila. Več kot polovica je bila mnenja, da kmečki fantje/dekleka težko dobijo partnerja/partnerko za skupno življenje na kmetiji. S tem lahko delno potrdimo hipotezo, ki pravi, da nezanimanje

mladih (zlasti žensk) za kmečki poklic in oblikovanje kmečke družine, negativno vpliva na obnavljanje kmečkega prebivalstva.

Glede na to, da ima kar 7 kmetij od 9-tih že določenega naslednika, lahko sklepamo, da je nepripravljenost starejše generacije na predajo kmetije že bolj izjema kot pravilo. Da je to posledica ukrepa slovenske kmetijske politike o zgodnjem upokojevanju kmetov (Program ..., 2007), ne moremo z gotovostjo trditi, saj bi bile za to potrebne še nadaljnje raziskave.

Iz analize intervjujev naslednikov smo ugotovili, da so glavni razlogi pri odločitvi za prevzem kmetije podobni tistim, ki so jih navedli njihovi starši oz. gospodarji kmetij. V večini primerov gre za navezanost na zemljo oz. navajenost na kmečko življenje in delo, ki jih spremlja že od malega. Zanimiva pa je ugotovitev, da bi kar 4 nasledniki od 9-tih izbrali drug poklic, če ne bi imeli možnosti naslediti kmetije svojih staršev. To lahko delno pripisujemo višji izobrazbeni strukturi naslednikov, v primerjavi z njihovimi starši, saj jih 5 med njimi še obiskuje višjo šolo oz. fakulteto.

Ugotovili smo, da so med glavnimi dejavniki, ki vplivajo na nasledstvo velikost oz. ekonomski položaj kmetije in pa izobrazbena struktura naslednikov. Do podobnih ugotovitev je prišel tudi Boštjan Kerbler (2008), ki med dejavnike, ki vplivajo na nasledstvo, uvršča velikost kmetije, ekonomski položaj ter višje ali visokošolsko splošno izobrazbo.

Razlog za neprivlačnost kmečkega poklica vidijo nasledniki, podobno kot gospodarji, v naravi dela in v nizkih dohodkih. S to ugotovitvijo lahko potrdimo prvi del hipoteze, ki pravi, da predstavlja kmečki poklic za mladega človeka veliko breme (veliko dela za malo denarja) in je zaradi tega neprivlačen.

Z analizo intervjujev naslednikov smo preverili tudi del hipoteze, ki pravi, da je pomemben dejavnik pri obnavljanju kmečkega sloja majhen interes mladih (zlasti žensk) za oblikovanje kmečke družine. Glede na to, da ima kar 5 intervjuvancev že svojega partnerja/partnerico, lahko to hipotezo le delno potrdimo. Le dva naslednika omenjata težave mladih kmetov/kmetic pri iskanju partnerja, kot glavne razloge pa navajata težko in umazano delo, pomanjkanje prostega časa ter življenje v skupnosti s partnerjevo družino. Lahko bi sklepali, da imajo nasledniki boljše razmere za sklepanje prijateljstev in vezi, kot so jih imeli njihovi starši in s tem manj težav pri iskanju partnerja/partnerke za skupno življenje.

6 POVZETEK

Družinske kmetije so še vedno prevladujoča oblika kmetovanja v Sloveniji kot tudi drugod po svetu. Čeprav je intenzivno zmanjševanje števila družinskih kmetij v Sloveniji zabeleženo že v sedemdesetih letih, se ta trend še vedno nadaljuje. Z diplomsko nalogo smo na primeru izbranih kmečkih družin iz UE Kranj želeli ugotoviti vzorce obnavljanja kmečkega prebivalstva in dejavnike, ki mlade spodbujajo oz. zavirajo pri odločitvi za kmečki poklic in oblikovanje kmečke družine.

Opravljenih je bilo 16 strukturiranih intervjujev, od tega 7 z gospodarji kmetij in 9 z njihovimi nasledniki. Vprašanja so se nanašala na kmečko življenje, kmečko družino in nasledstvo na kmetiji oz. dejavnike, ki vplivajo na (samo)obnavljanje kmečkega sloja.

Ugotovili smo, da se kmečko prebivalstvo obnavlja večinoma z ohranjanjem družinskih kmetij in prenosom kmetijskega gospodarstva iz roda v rod. Navajenost kmečkega življenja, veselje do dela z živalmi in ljubezen do narave so le eni izmed razlogov, da so se današnji gospodarji kmetij in pa večina njihovih naslednikov odločili za prevzem kmetije svojih staršev. Spoštovanje tradicije in dela, ki so ga opravljali njihovi predniki ima na mlade še vedno velik vpliv, pri odločanju za prevzem družinske kmetije.

Negativni razlogi, ki mlade odvrčajo od kmečkega poklica, se skrivajo v naravi dela samega. Delo na kmetiji je velikokrat fizično naporno in umazano, povrh vsega pa je še slabo plačano in družbeno zaničevano. V današnjih časih to za mladega človeka nikakor ni privlačno, zato se večina mladostnikov danes raje izšola za kak drug poklic.

Poleg težkega dela in slabih prihodkov pa naj bi na upadanje zanimanja mladih za kmečki poklic vplivalo tudi dejstvo, da bodo kot nasledniki kmetije težje dobili življenjskega partnerja oz. partnerko, saj je le malo mladih (še posebej žensk) pripravljenih živeti in delati na kmetiji staršev svojega partnerja oz. partnerke, vendar v naši raziskavi tega ne moremo potrditi.

Kot zadnje omenjamo trenutno stanje na svetovnem trgu, ki je zaradi velike gospodarske krize že skoraj doseglo dno. Kmetje so s stanjem kmetijstva v Sloveniji bolj nezadovoljni kot pa zadovoljni, predvsem z nizkimi cenami kmetijskih pridelkov, ki malim kmetom že onemogočajo dostojno življenje.

Glede na to, da smo opravili le 16 intervjujev, svojih ugotovitev ne moremo posploševati na celotno kmečko prebivalstvo. Lahko pa rečemo, da je v veliki večini obnavljanje kmečkega sloja omejeno le na kmečko prebivalstvo.

7 VIRI

- Barbič A. 1989. Možnost mladih kmetov, da si ustvarijo družino. *Sodobno kmetijstvo*, 22, 3: 119- 113
- Barbič A. 1990. Kmetov vsakdan. Položaj in prihodnost družinskih kmetij na slovenskem. Ljubljana, Cankarjeva založba: 349 str.
- Barbič A. 1992. (Self)reproduction of farm families in Slovenia: Why girls don't want to marry farmers? *Zbornik Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani*, 59: 274- 257
- Barbič A. 1993. (Samo)obnavljanje kmečkega sloja v Sloveniji. *Sodobno kmetijstvo*, 26, 5: 209-217, 6: 266-258
- Barbič A. 2005. Izzivi in priložnosti podeželja. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede: 343 str.
- Chvatal M., Vencelj P. 2008. Gorenjska - Vodnik. Golnik, Založba Turistika: 306 str.
- Černič Istenič M. 2002. Predlog nacionalnega načrta za vključevanje žensk v razvoj podeželja. Oddelek za agronomijo, Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani: 20 str.
- Hildenbrand B., Hennon C. 2005. Above all, farming means family farming: context for introducing the articles in this special issue. *Journal of comparative family studies*, 36, 3: 366- 357
- Hrastar K. 2009. Premalo stroga zemljiška politika. *Kmečki glas*
http://www.kmeckiglas.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1998&Itemid=96 (7. maj 2010)
- Kerbler B. 2008. Dejavniki nasledstva na hribovskih kmetijah v Sloveniji. Povezanost nasledstva na hribovskih kmetijah v Sloveniji z njihovo socialnogeografsko strukturo. http://www.urbinstitut.si/images/080219_UI%20predavanje_Bostjan_Kerbler_povzetek.pdf (12. Maj 2010)
- Klemenčič V. 2002. Procesi deagrarnizacije in urbanizacije slovenskega podeželja. http://www.ff.uni.lj.si/oddelki/geo/Publikacije/Dela/files/Dela_17/Vladimir_Klemencic.pdf (15.maj 2010)
- Kovačič M., Gosar L., Fabijan R., Perpar A., Jakoš A., Gabrovec M. 2000: Razvojno-tipološka členitev podeželja v Republiki Sloveniji. Ljubljana, Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za agronomijo Inštitut za agrarno ekonomiko: 129 str.

Kovačič M., 2001. Podjetniške in sociološke značilnosti kmetij v Sloveniji.

http://stari.bf.uni-lj.si/daes/index_files/DS-1-kovacic.pdf (19. maj 2010)

Kovačič M., Udovč A. 2003. Razvojni trendi v slovenskem kmetijstvu. Zbornik Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, 81, 2: 311- 297

Pinterič L. 2005. Medgeneracijski odnosi med spoloma na slovenskih kmetijah. Diplomaska naloga. Ljubljana: Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 59 str.

Pinterič L., Černič-Istencič M., Vrtačnik J. 2006. Kmečka družina na prehodu od tradicionalnosti k post-modernosti.

<http://aas.bf.uni-lj.si/zootehnika/88-2006/PDF/88-2006-2-101-116.pdf> (16. maj 2010)

Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007- 2013. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/saSSo/PRP_2007-2013/PRP30maj/prp3105/PRP19jun07/PRP16jul07/PRP25jul07/1PROGRAM_RAZVOJA_PODE.pdf (10. maj 2010)

Sodstvo Republike Slovenije.

http://www.sodisce.si/znanje/sodna_praksa/visja_sodisca/64673/ (30. maj 2010)

SURS. 2002. Popis kmetijskih gospodarstev, Slovenija, 2000. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije.

http://www.stat.si/publikacije/pub_rr777-02.asp (20. maj 2010)

SURS. 2007. Struktura kmetijskih gospodarstev, 1. 6. 2007- začasni podatki.

http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1219 (15. maj 2010)

SURS 2010. Slovenske regije v številkah 2010.

<http://www.stat.si/doc/pub/Regije-2010.pdf> (20. maj 2010)

Toš N. 2004. Ogledalo javnega mnenja SJM – 2003/1.

http://www.cjm.si/sites/cjm.si/files/File/e-dokumenti/sjm2003-1_ogledalo.pdf (18. maj 2010)

Upravna enota Kranj, O upravni enoti.

http://www.upravneenote.gov.si/kranj/o_upravni_enoti/ (9. maj 2010)

Zakon o dedovanju kmetijskih gospodarstev. Ur. l. RS. št. 70/1995.

http://www2.gov.si/zak/Zak_vel.nsf/0/8613c33e83778797c125662000384dd3?OpenDocument (19. maj 2010)

Zakon o dedovanju . Ur. l. RS. št. 15/1976.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:TtFqNCDVraQJ:www.pravnik.info/predpisi/Zakon_o_dedovanju.doc+zakon+o+dedovanje+nepremi%C4%8Dnin&cd=1&hl=sl&ct=clnk&gl=si (30. maj 2010)

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici izr. prof. dr. Majdi Černič Istenič za strokovno pomoč in svetovanje pri izdelavi diplomske naloge.

Prav tako se zahvaljujem članici komisije, prof. dr. Katji Vadnal za strokoven pregled diplomske naloge in koristne nasvete.

Hvala predsedniku komisije, prof.dr. Ivanu Kreftu za pregled naloge.

Hvala vsem intervjuvancem za prijazno sodelovanje.

Posebna zahvala pa gre moji družini in vsem, ki so me vsa leta študija vzpodbujali in stali ob strani.

Diplomsko nalogo posvečam svoji mami, najboljši mami na svetu!

PRILOGA A

VPRAŠANJA ZA GOSPODARJE KMETIJ

1. Kdaj ste se odločili postati kmetovalec? Kaj je bil glavni povod za to? Kdo vam je predal kmetijo? Koliko ste bili takrat stari?
2. Kako ste danes zadovoljni s svojo izbiro?
3. Kakšni so bili pogoji za kmetovanje v času vaših začetkov v primerjavi z današnjimi?
4. Kakšno je po vašem mnenju zanimanje mladih za kmečki poklic danes in kje so vzroki za to?
5. Kako ocenjujete kmetijsko politiko v Sloveniji po vstopu v EU? Je bila v prejšnjem sistemu situacija za kmete kaj drugačna kot danes?
6. Ali se na vaši kmetiji poleg kmetijstva ukvarjate še s kako dopolnilno dejavnostjo? (Če da, s katero in zakaj ste se za to odločili?) Ali mislite, da danes družinske kmetije lahko preživijo izključno samo s kmetovanjem?
7. Se vam zdi, da je kmetijski poklic v družbi dovolj cenjen?
8. Katere so po vašem mnenju prednosti oz. slabosti življenja na kmetiji?
9. Kakšni so pogoji za ustvarjanje družine na podeželju?
10. Ali boste svojo kmetijo predali oz. ali že imate določenega naslednika? (Če da, zakaj ste se odločili prav za tega naslednika/naslednico?) Koliko otrok imate?
11. Če bi imeli še eno možnost izbirati – ali bi se spet odločili za kmetovanje ali bi se odločili za drugo poklicno pot?
12. Kaj je po vašem mnenju največji problem slovenskega kmetijstva?

PRILOGA B

VPRAŠANJA ZA NASLEDNIKE KMETIJ

1. Kdaj ste se odločili, da boste prevzeli kmetijo svojih staršev? Kaj je bil glavni razlog za to? Koliko ste bili takrat stari?
2. Če ne bi imeli možnosti naslediti kmetijo, ali bi se vseeno odločili za ta poklic? (Če da, zakaj?)
3. Kaj je po vašem mnenju glavni razlog, da se mladi danes izogibajo poklicu kmeta?
4. Kakšne pogoje za kmetovanje imajo danes mladi, ki se odločajo za poklic kmetovalca oz. ta poklic že opravljajo?
5. Ali poleg kmetovanja opravljate še kak drug poklic? (Če da, kakšen?) Kolikšen delež vašega prostega časa pokriva kmetovanje?
6. Kaj bi bilo po vašem mnenju potrebno spremeniti za izboljšanje stanja kmetijstva v Sloveniji?
7. Ali že imate partnerja oz. svojo družino? (Če da, ali tudi on/ona prihaja iz kmečke družine? Kako usklajujeta delovne in družinske obveznosti?) (Če ne, ali je kmečkemu fantu/dekletu težko najti primerne partnerja? Če da, zakaj?) Ali bodo tudi vaši otroci delali na kmetiji in jo nekoč tudi prevzeli? Koliko otrok imate oz. jih nameravate imeti?

PRILOGA C

VPRAŠANJA ZA NASLEDNIKE, KI ŽE OPRAVLJAJO VLOGO GOSPODARJA KMETIJE

1. Kdaj ste se odločili, da boste prevzeli kmetijo svojih staršev? Kaj je bil glavni razlog za to? Koliko ste bili takrat stari?
2. Kako ste danes zadovoljni s svojo izbiro?
3. Kakšne pogoje za kmetovanje imajo danes mladi, ki se odločajo za poklic kmetovalca oz. ta poklic že opravljajo?
4. Kakšno je po vašem mnenju zanimanje mladih za kmečki poklic danes in kje so vzroki za to?
5. Kako ocenjujete kmetijsko politiko v Sloveniji po vstopu v EU? Je bila v prejšnjem sistemu situacija za kmete kaj drugačna kot danes?
6. Ali se na vaši kmetiji poleg kmetijstva ukvarjate še s kako dopolnilno dejavnostjo? (Če da, s katero in zakaj ste se za to odločili?)
7. Ali poleg kmetovanja opravljate še kak drug poklic? (Če da, kakšen?) Kolikšen delež vašega prostega časa pokriva kmetovanje?
8. Se vam zdi, da je kmetijski poklic v družbi dovolj cenjen?
9. Katere so po vašem mnenju prednosti oz. slabosti življenja na kmetiji?
10. Kakšni so pogoji za ustvarjanje družine na podeželju?
11. Če bi imeli še eno možnost izbirati – ali bi se spet odločili za kmetovanje ali bi se odločili za drugo poklicno pot?
12. Ali že imate partnerja oz. svojo družino? (Če da, ali tudi on/ona prihaja iz kmečke družine? Kako usklajujeta delovne in družinske obveznosti?) Koliko otrok imate oz. jih nameravate imeti?
13. Ali boste svojo kmetijo predali oz. ali že imate določenega naslednika? (Če da, zakaj ste se odločili prav za tega naslednika/naslednico?)
14. Kaj je po vašem mnenju največji problem slovenskega kmetijstva? Kaj bi bilo po vašem mnenju potrebno spremeniti za izboljšanje stanja kmetijstva v Sloveniji?

PRILOGA D

Kmetija	Občina	Št. članov	Otroci	Velikost	Usmerjenost kmetije	Dopolnilna dejavnost	Opombe
A1	Naklo	5	2	24 ha	živinoreja (prireja mleka)		
A2	Naklo	14	10	20 ha	živinoreja (prireja mleka)		
A3	Naklo	5	2	20 ha	živinoreja (prireja mleka)		
A4	Naklo	7	3	54 ha	živinoreja (prireja mleka in mesa)	sirarstvo, prodaja na domu in tržnici	
B1	Kranj	5	3	17 ha	vrtnarstvo	kisanje zelja, prodaja na domu	
B2	Kranj	7	3	10 ha	živinoreja, poljedelstvo	prodaja na domu	ekološka kmetija
B3	Kranj	6	4	30ha	živinoreja (prireja mleka)	sirarstvo, prodaja na domu in tržnici	
C1	Šenčur	4	1	25 ha	živinoreja (prireja mleka)		
D1	Cerklje na Gorenjskem	4	4	2 ha	živinoreja		hribovska kmetija, samooskrba